

Diak

Miia Setälä
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi AMK
Opinnäytetyö, 2019

**”NO MÄ TOIVON ETTÄ TULEE HYVÄ ELÄMÄ”
Kotoutumisen eväitä Veikkolakodista**

TIIVISTELMÄ

Miia Setälä

”No mä toivon että tulee hyvä elämä.” Kotoutumisen eväitä Veikkolakodista

56 sivua, 2 liitettä

Syksy 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi AMK

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Kainuun Opiston Veikkolakodissa tehtävän ohjaustyön vaikuttavuutta nuorten, alaikäisenä yksintulleiden, pakolaisten kotoutumiseen ja oman elämän hallintaan itsenäistymisen kynnyksellä. Työn tavoitteena oli saada esille nuorten omat näkemykset kotoutumisesta sekä Veikkolakodissa asumisesta kuin myös sieltä saadun ohjauksen onnistumisesta ja sen merkityksestä heidän kotoutumiselleen.

Kainuun Opisto oy on kristillinen kansanopisto, jolla on pitkä historia ja vahva osaaminen aikuisten perusopetuksen järjestämisestä maahanmuuttajille. Veikkolakoti perustettiin nuorten pakolaisten tukiasumisyksiköksi Paltamoon syksyllä 2016, ja sen toiminta oli suoraa jatkoa Nutukka-projektille (nuoret turvapaikanhakijat kansanopistossa). Opinnäytetyötä on tarkoitus käyttää Kainuun Opiston toiminnan kehittämiseen sekä kotouttamistyön osaamisen todentamiseen.

Opinnäytetyön tutkimusaineisto on koottu laadullisen tutkimuksen menetelmin. Kesällä 2018 toteutettuihin teemahaastatteluihin osallistui neljä Veikkolakodissa asuvaa nuorta. Haastatteluista koostettu aineisto analysoitiin ja tutkimustulokset esitettiin teemoittain. Kotoutumiseen ja kotouttamiseen liittyvän teorian pohjalta työssä esitetään keskeisiä onnistuneeseen kotoutumiseen ja integraatioon vaikuttavia seikkoja.

Tutkimustulosten mukaan arki Veikkolakodissa koettiin toimivaksi ja asukkaat olivat tyytyväisiä saamaansa tukeen ja ohjaukseen. Omat taidot koettiin riittäviksi, vaikka opittavaa etenkin viranomaisasioissa vielä olikin. Itsenäiseen elämään oltiin siirtymässä luotavaisella mielellä. Integraatio suomalaiseen yhteiskuntaan oli alkanut positiivisesti, vaikkei kukaan nuorista ollut jatko-opintomahdollisuuksien puutteen vuoksi jäämässä Paltamoon.

Asiasanat: kotouttaminen, kotoutuminen, yksintulleet pakolaislapset, tuettu asuminen

ABSTRACT

Miia Setälä

Veikkolakoti – professional support for better integration

56 p., 2 appendices

Autumn 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

The purpose of the thesis was to find out how effective the professional support and guidance in the sheltered housing Veikkolakoti is for unaccompanied refugee minors, in helping the young with acculturation and in taking control of their own life to be able to gain independence. The aim was to find out what the young think about integration and acculturation and how living in Veikkolakoti under professional care has helped them with integration.

Christian institute Kainuun Opisto has a long history and expertise in providing basic education for non-native speaking adults with a non-Finnish cultural background. Veikkolakoti was established in Paltamo in the autumn of 2016 as a direct continuation of sheltered housing in the Nutukka-project. Kainuun Opisto can utilise this thesis in developing new services and in verifying the effectiveness of integration support by the staff.

The research method of this thesis is qualitative. Four young people from Veikkolakoti participated in the theme interviews held in the summer of 2018. The material collected was analysed and the findings are presented using themes. The theoretical part of this thesis introduces the main elements that support successful integration to a new country and culture.

According to the results, life at Veikkolakoti was functional and the young people were happy with the support and guidance there. They felt capable in proceeding to an independent life although they still had a lot to learn about all the official matters, they need to be able to cope with. Acculturation and integration to Finnish society is in good progress, although none of the interviewees were planning to stay in Paltamo due to lack of higher education opportunities.

Keywords: integration, acculturation, unaccompanied refugee minor, sheltered housing

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 PAKOLAISUUS	6
3 KOTOUTUMINEN	8
3.1 Kaksisuuntainen kotoutuminen.....	8
3.2 Maahanmuuton ja kotoutumisen vaiheet	10
3.3 Onnistuneen kotoutumisen mahdollistajia.....	12
3.4 Kotoutumisen haasteita yksin alaikäisenä tulleilla	12
3.4.1 Oleskeluluvan jatko	13
3.4.2 Perheenyhdistäminen.....	14
3.4.3 Paikallisuus.....	15
4 KOTOUTTAMINEN	17
4.1 Kotouttamisen ohjaus	17
4.2 Kotouttamistyö.....	19
4.3 Kotouttamistyön orientaatioita	20
5 KAINUUN OPISTO JA VEIKKOLAKOTI	22
6 TUTKIMUKSEN KUVAUS	26
6.1 Teemahaastattelu	27
6.2 Kieli ja vuorovaikutus.....	28
6.3 Haastattelujen toteutus	29
6.4 Tutkittavien valinta	31
6.5 Tutkittavien määrä	31
6.6 Aineiston käsittely	32
7 TUTKIMUSTULOKSET	34
7.1 Veikkolakoti.....	34
7.2 Ohjaus ja ohjaajat.....	35
7.3 Taidot.....	37
7.4 Kotoutuminen	38
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	41
8.1 Johtopäätökset.....	41
8.2 Luotettavuuden ja eettisyyden arviointi.....	44
8.3 Pohdinta	46

LÄHTEET	49
LIITE 1: Haastattelurunko	55
LIITE 2: Lupapyyntö	56

1 JOHDANTO

Vuonna 2015 tapahtunut laajamittainen turvapaikanhakijoiden maahantulon yllätti kaikki, ja Suomesta tuli uusi kotimaa myös suurelle joukolle yksintulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita. Kotoutuminen on yksilöllinen, pitkä ja monivaiheinen prosessi, johon vaikuttaa niin yksilö itse kuin ympäröivä yhteiskuntakin. Erilaisia palveluita ja tukitoimia on suunniteltu ja kehitetty koko ajan, joten on tärkeää saada esille nuorten kotoutujien oma näkemys siitä, miten nämä heille suunnatut toimenpiteet ovat edistäneet heidän kotoutumistaan Suomeen.

Kainuun Opisto perusti syksyllä 2015 yksintulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille asumisyksikön, joka myöhemmin muuttui oleskeluluvan saaneiden tukiasumisyksiköksi, Veikkolakodiksi. Tutkimuksellisen mielenkiinnon pohjana tässä työssä on, miten Veikkolakodin tukiasumisyksikössä asuminen on tukenut nuorten pakolaisten kotoutumista. Tutkimuksessa selvitetään, millä tavoin Veikkolakodin tukiasumisyksikössä on onnistuttu tukemaan nuorten kotoutumista ja integraatiota suomalaiseen yhteiskuntaan sekä miten nuoret itse kokevat Veikkolakodissa asumisen. Tavoitteena on löytää niin onnistuneet kuin myös kehittämistä vaativat käytänteet. Tutkimuksen avulla kartoitetaan myös, minkälaiset valmiudet nuorilla on, kun he siirtyvät itsenäiseen elämään.

Lähestyn tutkimuskysymyksiä kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen avulla koostamalla teoreettisen viitekehyksen kotoutumiseen ja kotouttamiseen liittyvästä kirjallisuudesta, artikkeleista ja tutkimuksista sekä haastatteleamalla Veikkolakodin asukkaita teemahaastattelun keinoin. Opinnäytetyö antaa sen tilaajalle, Kainuun Opistolle, arvokasta tietoa työn vaikuttavuudesta tukiasumisyksikössä sen asukkaiden kertomana.

Opinnäytetyön punaisena lankana kulkee vahvasti kotoutumisnäkökulma, mitkä seikat kotoutumista tukevat ja miten ne ovat toteutuneet, ja tämä näkökulma on huomioitu sekä tuloksissa että johtopäätöksissä.

2 PAKOLAISUUS

Pakkomuutto koskettaa maailmanlaajuisesti miljoonia ihmisiä. Pakkomuutolla tarkoitetaan muuttoliikettä, johon sisältyy pakkoa eli henkeen tai toimeentuloon liittyvää uhkaa, jonka syyt voivat olla luonnollisia, esimerkiksi ympäristökatastrofit, tai ihmisen aiheuttamia (Euroopan muuttoliikeverkosto. Raportit. EMN Maahanmuuttosanasto). Tällä hetkellä sään ääri-ilmiöt, kuten pitkään jatkunut kuivuus Afrikan sarvessa, vaikuttavat elinolosuhteiden heikkenemiseen, ja sen vuoksi yhä useampi ihminen joutuu lähtemään kotiseudultaan (Kokkonen 2017). Taistelut Syyriassa jatkuvat edelleen, ja ihmiset ovat pakotettuja pakenemaan maan rajojen ulkopuolelle. Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestön, UNHCR:n tilastot kesäkuulta 2017 ja 2018 kertovat karua kieltä pakkomuuton jatkuvasta kasvusta (UNHCR. About us. Figures at a glance). Seuraavassa tilanne on kuvattu lukuina niin, että ilman sulkua on ilmoitettu 2018 kesäkuun tilanne ja suluissa 2017 kesäkuun tilanne. UNHCR:n mukaan maailmassa on 68,5 (65,6) miljoona ihmistä, jotka ovat joutuneet jättämään kotinsa ja heistä 25,4 (22,5) miljoonaa on pakolaisia. Eniten pakolaisia, 3,5 (2,9) miljoonaa, on Turkissa, jonne pakolaisia virtaa Afganistanista, Irakista ja Syyriasta. Euroopan maista suurimman taakan kantavat Italia, Kreikka ja nyt myös Espanja, joihin pakolaiset saapuvat meriteitse (Hartikainen 2018). Pakolaisella tarkoitetaan henkilöä, jolla on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi kotimaassaan rodun, uskonnon, kansallisuuden, poliittisten mielipiteiden tai johonkin yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen vuoksi ja joka on tämän vuoksi pakotettu lähtemään kotimaastaan (Euroopan muuttoliikeverkosto. Raportit. EMN Maahanmuuttosanasto).

Euroopan muuttoliikeverkosto julkaisee vuosittain maahanmuuton tunnusluvut -tilastokatsauksen, johon on koostettu tietoja maahanmuuttoviraston, poliisin, rajavartiolaitoksen ja kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön IOM:n tilastoista. Vuoden 2016 julkaisun mukaan vuonna 2015 Suomeen tuli 32 476 turvapaikanhakijaa, joista 3 024 oli yksintulleita alaikäisiä. Turvapaikanhakijaksi kutsutaan henkilöä, joka hakee oman maansa ulkopuolelta suojaa vainon tai vakavan haitan uhan vuoksi (Euroopan muuttoliikeverkosto. Raportit. EMN Maahanmuuttosanasto). Suurin määrä yksintulleita alaikäisiä tuli Afganistanista, miltei 2 000, ja seuraavaksi eniten oli irakilaisia sekä somalialaisia. Euroopan muuttoliikeverkosto määrittelee niin, että yksintulleella alaikäisellä turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka kertoo olevansa alle 18-vuotias ja joka saapuu maahan ilman

vanhempaansa tai huoltajaansa tarkoituksenaan hakea turvapaikkaa (Euroopan muuttoliikeverkosto 2016, 19).

Vertailun vuoksi vuonna 2014 määrät olivat 3 651 turvapaikanhakijaa, joista 196 yksintullutta alaikäistä ja vuonna 2016 vastaavasti 5 651 turvapaikanhakijaa, joista 401 yksintullutta alaikäistä. (Euroopan muuttoliikeverkosto 2016, 2017.) Suomella pitää olla jatkossakin valmius reagoida muuttuviin tilanteisiin ja vastata pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden tarpeisiin, koska pakolaistilanne maailmalla ei ole helpottumassa. Tällä hetkellä Suomessa vallitseva rauhallinen tilanne voi muuttua nopeastikin. (Castaneda ym. 2018, 26.)

TAULUKKO 1. Kansainvälistä suojelua hakeneiden kansalaisuudet 2015 ja 2017 (Maahanmuuttovirasto. Tilastot)

Kansainvälistä suojelua hakeneiden kansalaisuudet 2015

(5 suurinta kansalaisuusryhmää, hakijoita yhteensä 32 477)

Irak	20 484
Afganistan	5 214
Somalia	1 981
Syyria	877
Albania	762

Kansainvälistä suojelua hakeneiden kansalaisuudet 2017

(5 suurinta kansalaisuusryhmää, hakijoita yhteensä 5 046)

Irak	1 453
Syyria	744
Eritrea	435
Afganistan	420
Venäjän federaatio	411

Kansainvälistä suojelua hakevaksi kutsutaan henkilöä, joka on kolmannen maan kansalainen tai kansalaisuudeton henkilö ja jonka kansainvälistä suojelua koskevasta hakemuksesta ei ole vielä tehty päätöstä (Euroopan muuttoliikeverkosto. Raportit. EMN Maahanmuuttosasto). Edellä esitetyt taulukot havainnollistavat, mikä on ollut Suomesta kansainvälistä suojelua hakeneiden määrä ja kansalaisuudet vuonna 2015 ja mikä se on ollut vuonna 2017.

3 KOTOUTUMINEN

Kotoutuminen on pitkä ja monimuotoinen prosessi, joka tapahtuu lomittuneena kaikkeen arkiseen elämään. Keskeistä on erilaiset vuorovaikutustilanteet niin yksilöiden välillä kuin yhteiskunnan eri yhteisöjen ja viranomaisten kanssa. Maahan muuttanut henkilö saa kattavasti tietoa yhteiskunnan toiminnasta sekä riittävät valmiudet uudessa yhteiskunnassa toimimiseen. Kotoutuminen muuttaa aina myös vastaanottavaa yhteiskuntaa. (Työ- ja elinkeinoministeriö. Vastuualueet. Työelämä. Maahanmuuttajien kotouttaminen. Tietopaketti kotoutumisesta. Mitä kotoutuminen on.)

3.1 Kaksisuuntainen kotoutuminen

Laki kotoutumisen edistämisestä (L 1386/2010) määrittelee kotoutumisella tarkoitettavan:

Maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen.

Kotoutumisesta puhuttaessa tulee vastaan termi akkulturaatio, joka tarkoittaa yksinkertaisesti sopeutumista uuteen kulttuuriin. Kaksisuuntaisessa akkulturaatiossa vähemmistökulttuuri sekä säilyttää omia piirteitään että omaksuu lisäksi uusia piirteitä valtakulttuurista (Jasinskaja-Lahti & Mähönen 2013, 254). Tunnetun John W. Berryn akkulturaatio-teorian mukaan kotoutumiseen vaikuttavat juuri nämä seikat: ihmisen halu säilyttää oma kulttuurinsa sekä toisaalta taas halu kiinnittyä uuteen yhteiskuntaan (Hammar & Siirto 2016, 204).

Kulttuurin ja etnisen identiteetin säilyttäminen

	+	-
Hakeutumisen kontaktiin enemmistöryhmän kanssa	+	-
	Integraatio	Assimilaatio
	Separaatio	Marginalisaatio

KUVIO 1. Akkulturaatio-orientaatiot (Jasinskaja-Lahti & Mähönen 2013, 255)

Oheisessa kuviossa esitetään Berryn malli akkulturaation kaksisuuntaisesta tarkastelusta. Integraatio on akkulturaatio-orientaatioista toivottavin vaihtoehto. Tällöin muuttaja sekä säilyttää oman kulttuurinsa piirteitä että omaksuu käytänteitä valtakulttuurista. Separaatio tarkoittaa eri väestöryhmien eriytymistä, muuttaja säilyttää oman kulttuurinsa ja valtakulttuurin tavat jäävät vieraiksi. Tällaiseen kehitykseen on mahdollisuus esimerkiksi silloin, kun paikkakunnalla on jokin suuri etninen yhteisö ja uusi muuttaja on tekemisissä enimmäkseen vain tämän yhteisön jäsenten kanssa. Assimilaatio tarkoittaa vähemmistökulttuurin täydellistä sulautumista enemmistökulttuuriin, jolloin oman kulttuurin tavat jätetään sivuun. Integraation täydellisenä vastakohtana on marginalisaatio, jolloin muuttaja vieraantuu omasta kulttuuristaan, muttei ota valtakulttuurinkaan käytänteitä omakseen. (Jasinskaja-Lahti & Mähönen 2013, 254–255; Hammar & Siirto 2016, 204.) Akkulturaatiostrategian valikoitumiseen ja onnistumiseen vaikuttaa myös ympäröivän yhteiskunnan yleinen asenneilmapiiri maahanmuuttoa ja moniarvoisuutta kohtaan (Korhonen 2013, 38). Kokemukset tasavertaisesta vuorovaikutussuhteesta vahvistavat akkulturaatioasenteita myönteiseen suuntaan (Kerkkänen 2015).

Suomessa käytettävä termi kotoutuminen tarkoittaa hyvin pitkälti samaa asiaa kuin kansainvälisen keskustelun termi integraatio. Kyseessä on prosessi, jonka aikana maahan muuttanut henkilö löytää yhteiskunnassa oman paikkansa olla ja toimia. Integraatio on aina kaksisuuntaista, kuten laissakin (L 1386/2010) kuvataan: ”maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä”. Maahanmuuttaja omaksuu uuden kulttuurin

tapoja osaksi omaa toimintaansa, mutta myös vastaanottava yhteiskunta sopeuttaa toimintaansa maahanmuuton myötä. Näin ollen sekä vähemmistö- että valtakulttuurit muuttuvat ja tämän dynaamisen prosessin lopputuloksena syntyy jotain kokonaan uutta. Silti usein puhutaan vain maahanmuuttajien integroitumisesta ja unohdetaan, että myös kantaväestöllä on osansa monikulttuurisen yhteiskunnan luomisessa. (Hammar & Siirto 2016, 205; Saukkonen 2016.)

Mielenkiintoinen havainto koskien muita pohjoismaita on Lilli Rasilaisen (2016, 20) huomio siitä, ettei Ruotsin, Norjan tai Tanskan kotouttamiseen liittyvissä laeissa ole mainintaa kotoutumisen kaksisuuntaisuudesta tai maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin säilyttämisen tukemisesta. Kuitenkin Marju Salmelan (2012, 98) pro gradu -työn keskeisenä havaintona oli, että maahanmuuttajat tunnistavat oikeuden omaan kulttuuriinsa ja näkevät etnisen erilaisuutensa säilyttämisen tärkeänä.

3.2 Maahanmuuton ja kotoutumisen vaiheet

Pakolaisista puhuttaessa voidaan ajatella heidän siirtymistään uuteen maahan neljän vaiheen kautta. Lähtö kotimaasta on irtaantumisvaihe, kaiken tutun jättäminen taakse. Irtantumisen jälkeen, kun on saavuttu uuteen maahan, tässä tapauksessa Suomeen, eletään välivaihetta. Turvapaikkahakemus on jätetty ja sen jälkeen odotellaan vastaanottokeskuksessa tai alaikäisyksikössä oleskelulupapäätöstä. Kun myönteinen oleskelulupapäätös tulee, alkaa liittymisvaihe, yksilön pitää omaksua uusi asemansa sekä siihen liittyvät tehtävät, oikeudet ja velvollisuudet. Viimeisenä vaiheena on asettuminen uuteen kotimaahan, kiinnittyminen Suomeen ja oman paikan löytyminen. (Pentikäinen 2005.)

Kaiken tutun jättäminen taakse ja mahdolliset lähtöä edeltävät sekä matkan aikana tapahtuneet asiat ovat raskaita käsitellä ja useat turvapaikanhakijat ovatkin traumatisoituneita tullessaan Suomeen (Halla 2018, 3). Kun puhutaan kotoutumisajasta, onkin huomioitava näiden aiempien vaiheiden merkitys ihmisen psyykelle ja jaksamiselle. Pakolaisten kohdalla psyykkiseen hyvinvointiin vaikuttavat myös kaikki entisessä kotimaassa tapahtuvat asiat, esimerkiksi kun tulee tieto, että joku lähisukulainen on loukkaantunut tai kuollut.

Luennolla ”Maahanmuuttajamiehet suomen kielen oppijoina ja luojina” Mohammed Moallin (2009) jakaa kotoutumisen neljään vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on alkuinnostus, ”kuherruskuukausi”, jolloin muuttaja on täynnä intoa ja kiinnostunut uusista asioista ja kielitaidon hankkimisesta. Unelman toteutuminen tuntuu olevan ihan nurkan takana. Seuraava vaihe on turhautuminen, kun realiteetit paljastuvat. Kotoutuminen onkin vaikeampaa kuin oli kuvitellut. Ikävä ja huoli taakse jääneistä kuormittavat mieltä ja heikentävät unta, jolloin päivärytmi menee sekaisin. Suomen kieli on vaikeaa ja kielen oppimisen hitaus turhauttaa. Kielen käyttöä pitäisi päästä harjoittelemaan arkielämässä, mutta suomalaiset ovat ujoja puhumaan ulkomaalaisten kanssa. Kielitaidottomuus aiheuttaa avuttomuuden tunteita. Tässä vaiheessa maahanmuuttaja tarvitsee erityisen paljon ohjausta ja sosiaalista tukea.

Pikkuhiljaa asiat alkavat selkiytyä ja oma paikka löytyä, silloin muuttaja siirtyy hyväksymisen vaiheeseen. Vaiheeseen liittyy ymmärrys siitä, ettei ympäristö muutu vaan joutuu muuttamaan itse. Arki alkaa sujumaan ja kielitaito paranee pikkuhiljaa. Elämönhallinnan tunne vahvistuu. Viimeisessä, sopeutumisvaiheessa, muuttaja on löytänyt tasapainon uuden ja mukana tuodun kulttuurin välillä ja hän toimii luontevasti paikallisten keskuudessa. (Moallin 2009.)

Suomen Mielenterveysseuran julkaisussa kuvattu maahanmuuton psyykinen prosessi seurailee myös tätä vaiheittaista kotoutumisprosessia. Alun helpotus ja kiitollisuus vaihtuvat ”kulttuurisokkiin”, jolloin havaitaan myös uuden yhteiskunnan huonot puolet. Toivojen ja mahdollisuuksien ristiriita konkretisoituu. Korjautumisvaiheessa suuntaudutaan selvästi tulevaisuuteen, mutta samalla surraan kaikkea menetettyä. Uudelleen orientaatiovaiheessa elämä alkaa palautua ja huomataan taas elämän ja maahanmuuton myönteiset puolet. Vaiheesta toiseen eteneminen ei ole selkeää ja välillä tulee myös siirtymisiä prosessissa taaksepäin, esimerkiksi entisen kotimaan tapahtumien vuoksi. Prosessi on pitkä ja jokaisella sen kulku on yksilöllinen. Joskus prosessi saattaa myös kriisiytyä, jolloin tarvitaan ammattiapua. (Bremer & Haavikko 2009, 20–23.)

3.3 Onnistuneen kotoutumisen mahdollistajia

Kotoutumisen onnistumista tukevat suomen tai ruotsin kielen osaaminen, yhteisöön kuuluminen eli kantaväestöön ulottuvat sosiaaliset verkostot sekä osallisuus yhteiskunnassa ja opiskelupaikan saaminen tai työllistyminen. Muita merkittäviä tekijöitä kotoutumisen kannalta ovat hyvä terveys sekä perhesuhteiden mahdollistuminen. (Rasilainen 2016, 21–25.)

Maahanmuuttajilla on tarve säilyttää omaa kulttuuriaan, eikä assimiloitua täysin suomalaiseen yhteiskuntaan. Kulttuurisen identiteetin säilyttämisen tukeminen kotoutumisvaiheessa on tärkeää. Uusi identiteetti vahvistuu, kun maahanmuuttaja huomaa hallitsevansa kaksi kulttuuria ja osaavansa käyttäytyä molemmissa kulttuurisesti oikein. Tämä positiivinen kokemus edesauttaa hyvää kotoutumista ja uuteen maahan sitoutumista. (Rasilainen 2016, 23; Salmela 2012.) Norjalaisen, yksin alaikäisinä turvapaikanhakijoina tulleiden sopeutumista koskevan tutkimuksen mukaan sekä oman kulttuurin hallinta että mahdollisimman sujuvasti etenevä integroituminen uuteen yhteiskuntaan ennakoivat nuoren parempaa mielenterveyttä tulevaisuudessa (Friborg, Idsøe, Keles, Oppedal & Sirin 2016).

Yhteiskunnallinen tilanne vaikuttaa myös kotoutumiseen. Taloudellisessa noususuhdanteessa työpaikan, ja sitä kautta oman paikan yhteiskunnassa, löytäminen on helpompaa. Myös arvo- ja asenneilmapiiri saattaa olla suvaitsevampi hyvinä aikoina. Kotoutuminen on helpompaa, kun ympäristö suhtautuu positiivisesti eikä koko ajan joudu kokemaan kielteistä suhtautumista tai jopa varsinaista syrjintää. (Saukkonen 2016.)

3.4 Kotoutumisen haasteita yksin alaikäisenä tulleilla

Ulkomaalaislakiin on tullut useampia muutoksia syksyn 2015 jälkeen ja lisäksi oleskelulupiin liittyvät linjaukset ovat muuttuneet, kun oleskelulupien käsittely siirtyi poliisilta Maahanmuuttovirastolle (Migri). Näiden muutosten myötä asioihin on tullut sellaisia kirstyksiä, jotka osaltaan aiheuttavat yksin alaikäisinä turvapaikanhakijoina tulleiden elämään Suomessa epävarmuutta sekä ylimääräistä stressiä.

Sisäministeriön mukaan Suomen maahanmuuttopolitiikka perustuu hallituksen linjauksiin tavoitteisiin, EU:n yhteiseen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaan sekä kansainvälisiin sopimuksiin. Tällaisista sopimuksista mainitaan esimerkkeinä mm. Euroopan ihmisoikeussopimus ja lapsen oikeuksien sopimus. (Sisäministeriö. Maahanmuutto. Maahanmuuttopolitiikka.) Helmikuussa 2018 sattunut tapaus, jossa ranskalaistuomari on kieltänyt palauttamasta turvapaikanhakijaa Dublin-sopimuksen mukaisesti Suomeen, on saanut aikaan keskustelun siitä, onko Suomen linjaus palauttaa turvapaikanhakijoita riskitilassa ihmisoikeussopimusten kanssa (Heikkilä & Takkunen 2018).

3.4.1 Oleskeluluvan jatko

Ensimmäinen oleskelulupa on aina määräaikainen. Aiemmin määräaikaisen ns. A-luvan eli jatkuvan oleskeluluvan saaneiden ei tarvinnut jännittää oleskeluluvan uusimista, mikäli he olivat hoitaneet asiansa hyvin. Vuoden 2017 alussa lain soveltamislinja muuttui, kun oleskeluluvan jatkamiseen liittyvät asiat vaihtuivat poliisilta Maahanmuuttovirastolle. (Välimäki 2017.) Moni yksin alaikäisenä tullut turvapaikanhakija sai oleskeluluvan yksilöllisestä inhimillisestä syystä ja jatkoluvan myöntämisen epävarmuus koskee juuri tätä luparyhmää. Ensimmäistä kertaa on tullut eteen tilanteita, jolloin täysi-ikäistyminen on vaikuttanut jatkoluvan myöntämiseen. (Jaakkola 2017.)

Maahanmuuttoviraston uusi linja jatkolupien suhteen vaikeuttaa nuorten kotoutumista, koska eläminen epävarmuudessa kuluttaa voimia ja aiheuttaa ylimääräistä stressiä. Kotoutumissuunnitelmaan ja siihen liittyviin tukiin oikeuttava kolmen vuoden maksimiaika saattaa kuluu vuoden välein haettavan jatkoluvan myöntämistä jännittäessä (L 1386/2010). Oleskeluluvan jatkon käsittelyssä on pahimmillaan kulunut yli puoli vuotta, joten kun tieto vuoden jatkoluvasta tulee, pitää heti varata uusi aika seuraavan jatkoluvan hakemiseksi. Kotoutuminen jumiutuu Pentikäisen (2005) mainitseman välivaiheen ja liittymisvaiheen välille pitkäksi aikaa ja hankaloittaa kotoutumisprosessia merkittävästi.

Yle uutisoi aiheesta 19.3.2018 ja juttuun haastateltu Mosi kuvaa tuntojaan näin: ”Mä pelkään niin paljon silloin. Mä en voi opiskella hyvin silloin ja aina jännittää. Olen iloinen, kun voin asua kaksi vuotta rauhassa. Sen jälkeen mun pitää taas jännittää ja pelkää. En

tiedä mun tulevaisuutta.” (Rautio 2018). Tämä kuvaa hyvin näiden nuorten todellisuutta ja arkipäivää.

TAULUKKO 2. Oleskeluluvan jatkohakemukset 3/2017–2/2018, muut, hakijaryhmän mukaan (Maahanmuuttovirasto tilastot)

Hakijaryhmä	
Adoptio	3
Au pair	2
Entinen Suomen Kansalainen	28
Paluumuuttaja	364
Ihmiskaupan uhrin oleskelulupa	16
Muu peruste	339
Yksilöllinen, inhimillinen syy	1 297
Maastapoistamisen este	2
Tutkinnon suorittaneen työn-haku	309

Edellä olevan taulukon mukaan kyseisen 12 kuukauden aikana 1 297 yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella ensimmäisen oleskeluluvan saanutta on hakenut oleskeluluvalleen jatkoa. Maahanmuuttoviraston antaman tiedon mukaan oleskeluluvan jatkohakemuksen käsittely kestää tällä hetkellä noin 5 kuukautta.

3.4.2 Perheenyhdistäminen

Suomessa eletään hyvin yksilökeskeisessä kulttuurissa, kun taas pakolaiset tulevat lähes tulkoon poikkeuksetta paljon yhteisökeskeisemmistä kulttuureista. Ilman huoltajaa tulleet alaikäiset joutuvat tilanteeseen, jossa he ovat vieraassa maassa ilman perhettä, seuranaan alituinen huoli kotimaahan tai matkan varrelle jääneistä läheisistä. Pahimmillaan tilanne voi olla sellainen, ettei perheen kohtalosta ole mitään tietoa. Tällöin kallisarvoisia, kotoutumiseen tarvittavia voimavaroja kuluu perheen ja läheisten kohtalosta murehtimiseen.

Ulkomaalaislain (L 301/2004) muutos 1.7.2016 tiukensi perheenyhdistämisen ehtoja ja teki yksintulleen alaikäisen toiveet perheenyhdistämisestä miltei mahdottomaksi. Ulkomaalaislaissa on aiemminkin määritelty oleskeluluvan ehdoksi turvattu toimeentulo, mutta ennen lain muutosta kansainvälistä suojelua saaneiden henkilöiden perheenjäsenet

oli rajattu tämän ehdon ulkopuolelle. EU-direktiivin (Direktiivi 2003/86/EU.) mukaan turvapaikan saaneet voivat hakea kolmen kuukauden sisässä perheen yhdistämistä ilman toimeentuloedellytystä, mutta kolmen kuukauden aikarajan jälkeen edellytys koskee myös heidän perheitään. Toissijaista suojelua saaneiden perheitä toimeentuloedellytys koskee aina. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että perheenkokoajan tai Suomeen muuttavan perheenjäsenen pitäisi saada riittävästi palkkatuloja koko perheen elättämiseksi. Alaikäisten tai juuri 18 vuotta täyttäneiden kohdalla tämä on miltei mahdoton vaatimus, koska he eivät ole vielä töissä, vaan opiskelevat. Kuitenkin toive perheen saamisesta Suomeen elää ja siihen liittyvät ajatukset hidastavat kiinnittymistä Suomalaiseen yhteiskuntaan.

Hieman valoa perheen yhdistämisasioihin antaa Euroopan Unionin tuomioistuimen (EUTI) huhtikuussa 2018 antama päätös, jonka mukaan henkilö, joka on alaikäisenä hakenut turvapaikkaa ja saa turvapaikan ja pakolaisaseman, voi hakea perheen yhdistämistä, vaikka hän olisi tullut täysi-ikäiseksi jo turvapaikkaprosessin aikana tai hän tulisi täysi-ikäiseksi perheen yhdistämisprosessin aikana. Aiemmin vaadittiin alaikäisyys koko perheen yhdistämisprosessin ajalta.

3.4.3 Paikallisuus

Tutkija Pasi Saukkonen (2016, 2018) nostaa esille herättävän ajatuksen ”kukaan ei kotoudu Suomeen” ja perustelee asiaa sillä, että Suomi on liian iso kokonaisuus, jonne kotoutua. Käytännössä ihmiset kotoutuvat sille seudulle, jossa he asuvat, koska siellä sijaitsevat koulu- tai työpaikka ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet sekä yleensä suurin osa sosiaalisista suhteista. Tällöin kotoutumisen kannalta olennaista on se, mitä juuri sillä alueella paikallisesti tehdään. Oman paikan löytämisen kannalta paikkakuntatasoinen kotoutuminen on tärkeässä roolissa.

Samasta asiasta hieman eri näkökulmasta puhuu myös tutkijatohtori Tiina Sotkasiira (2018), joka on havainnut syrjäseutujen kotoutumista tutkiessaan, että usein maahanmuuttajien asioita tarkastellaan vain kapeasta kotouttamisnäkökulmasta. Harva ihminen kuitenkaan muuttaa mihinkään kotoutuakseen sinne, vaan muuton syynä on joko vetävät tekijät paikkakunnalla tai sitten pakko lähteä pois edellisestä asuinpaikasta. Näin ollen

olennaista paikkakunnalle asettumisessa ovat toimivat arjen rakenteet eli työ- tai koulu- paikka, toimeentulo, asunto, riittävät sosiaali- ja terveystalvet sekä liikkuminen, etenkin pienillä paikkakunnilla, joilla kattavammat talvet saattavat sijaita esimerkiksi lähimmässä kaupungissa. Kotoutumista ja kotouttamista ei siis saisi nähdä vain maahanmuuttajan ja viranomaisten välisenä toimenpiteenä.

Kotoutumista hidastaa ja siihen tarvittavia fyysisiä voimavaroja syö turvapaikanhakijoiden osalta pitkä oleskelulupapäätöksen odottelu vastaanottokeskuksessa. Toimettomuus on psyykkisesti raskasta ja pitkä odottelu turhauttaa. (Laihia & Siirto 2016, 128.) Uusi stressiä aiheuttava tilanne on, jos kuntapaikan saa sellaiselta paikkakunnalta, joka sijaitsee kaukana vastaanottokeskuksesta. Taas on edessä muutto ja sopeutuminen uudelle paikkakunnalle.

Turvapaikkaprosessin aikana on tavallista, että myös yksitullut alaikäinen joutuu asumaan useammassa eri paikassa, jopa useammalla paikkakunnalla. Lisäksi nuori joutuu yleensä muuttamaan pois ryhmäkodista tai tukiasumisyksiköstä, kun hän täyttää 18 vuotta. (Manninen 2012, 53.) Nuoria on siirretty jopa vuoden asumisen jälkeen toiselle puolelle maata, kenties pienemmälle paikkakunnalle. Silloin kotoutumisen prosessi on vaarassa kriisiytyä ja nuori saattaa reagoida tilanteeseen voimakkaasti. Tyypillistä on, että nuori odottaa kiihkeästi päivää, milloin täyttää 18 vuotta, jotta voi muuttaa sinne, minne itse haluaa. Suomen sisällä pakkomuutetun kohdalla ei välttämättä auta mitkään paikkakunnan toimet, koska veto muualle on niin voimakas.

4 KOTOUTTAMINEN

Kotouttamisen käsite ja lainsäädäntö on Suomessa verrattain uutta, vuonna 1999 astui voimaan laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (L 493/1999). Tällä hetkellä maahanmuuttajien kotouttamista ohjaa laki kotoutumisen edistämisestä (L 1386/2010), joka määrittelee kotouttamisella tarkoitettavan ”kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla”. Kotouttamistyön ja kotoutumisen onnistumisen tärkeyttä kuvaa tutkija Pasi Saukkosen (2013, 10) näkemys kotouttamisen taloudellisista puolista:

Kotouttaminen maksaa, mutta kotoutumisen epäonnistuminen, ihmisten ja ryhmien taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen syrjäytyminen voi tulla Suomelle todella kalliiksi.

4.1 Kotouttamisen ohjaus

Kunta on vastuussa kotouttamisesta, sen suunnittelusta ja kehittämisestä alueellaan. Kotouttamistyötä tehdään monialaisena yhteistyönä esimerkiksi sosiaalitoimen, terveystalveluiden ja työ- ja elinkeinotoimiston kanssa. Kunta on velvollinen laatimaan kotouttamisohjelman, jossa kerrotaan, kuinka kotouttamista toteutetaan kunnan alueella. (Hammar & Siirto 2016, 190.) Mahdollisen maakunta- ja soteuudistuksen myötä kotouttamiseen liittyvät tehtävät siirtyvät maakunnan vastuulle. Kainuussa asia on ratkaistu kuntien yhteistyöllä eli kaikilla Kainuun kunnilla on sama ohjelma, Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2018–2019. Edellinen ohjelma oli vuosille 2014–2017.

TAULUKKO 3. Ulkomaalaiset ja nuoret ulkomaalaiset 2016 ja 2017 (Pohjois-Pohjanmaan ELY)

2016

Alue	Ulkomaalaiset	Alle 25v	Alle 25v osuus ulkomaalaisista	Ulkomaalaisten osuus väestöstä
Pohjois-Pohjanmaa	8 054	2 397	29,8 %	2,0 %
Kainuu	1 395	434	31,1 %	1,9 %
Koko maa	243 639	64 009	26,3 %	4,4 %

Pohjois-Pohjanmaan väestö: 411 150

Kainuun väestö: 74 803

Koko maan väestö: 5 503 297

2017

Alue	Ulkomaalaiset	Alle 25v	Alle 25v osuus ulkomaalaisista	Ulkomaalaisten osuus väestöstä
Pohjois-Pohjanmaa	8 231	2 406	29,2 %	2,0 %
Kainuu	1 376	447	32,5 %	1,9 %
Koko maa	249 452	65 646	26,3 %	4,5 %

Pohjois-Pohjanmaan väestö: 411 856

Kainuun väestö: 73 959

Koko maan väestö: 5 513 130

TAULUKKO 4. Suurimmat kansallisuudet 2015 ja 2016, Kainuu (Pohjois-Pohjanmaan ELY)

Suurimmat kansallisuudet 2015–2017 Kainuussa

	2015	2016	2017		
Venäjä	471	Venäjä	455	Venäjä	429
Irak	102	Irak	86	Syyria	79
Somalia	85	Afganistan	77	Irak	72
Viro	76	Viro	76	Viro	71
Kongon Demokraattinen tasavalta	63	Kongon Demokraattinen tasavalta	61	Afganistan	60
Thaimaa	58	Thaimaa	54	Thaimaa	54
Afganistan	45	Somalia	51	Somalia	50

Edellä olevista taulukoista, jotka ovat Kainuun kuntien yhteisen kotouttamisohjelman liitteinä, nähdään, että Kainuu on varsin monikulttuurinen maakunta. Vuosina 2016 ja 2017 miltei kaksi prosenttia alueen väestöstä on ollut ulkomaalaisia. Itärajan läheisyyden vuoksi selvästi suurimman ulkomaalaisten ryhmän muodostavat venäläiset. (Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2018–2019.)

Laki kotoutumisen edistämisestä (L1386/2010) määrittää, että valtioneuvoston tulee päättää valtakunnallisesta kotouttamisen kehittämisestä laatimalla valtion kotouttamisohjelman, joka sisältää kotouttamisen tavoitteet ja on voimassa aina neljä vuotta kerrallaan. Nykyinen valtion kotouttamisohjelma on voimassa vuodet 2016–2019 ja se sisältää kotouttamisen painopisteet, tavoitteet, toimenpiteet, vastuut sekä resurssit. Voimassa olevalla ohjelmalla on neljä tavoitealuetta, jotka perustuvat Sipilän hallituksen maahanmuuttopoliittisiin linjauksiin: 1) tuoda maahanmuuttajien oman kulttuurin vahvuudet vahvistamaan Suomen innovaatiokykyä, 2) tehostaa kotouttamista poikkihallinnollisesti, 3) lisätä valtion ja kuntien välistä yhteistoimintaa kansainvälistä suojelua saavien vastaanotossa sekä 4) kannustaa avointa keskustelukulttuuria maahanmuuttopolitiikasta. (Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019.)

4.2 Kotouttamistyö

Kotouttaminen on sosiaaliluonteista työtä, jossa etenkin alkuaikoina asiakkaiden toimeentulon varmistaminen on keskeistä sekä muuttajien psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin vahvistaminen tärkeää. Käytännössä kotouttamistyö voidaan nähdä muutostyönä, jonka tavoitteena on edistää maahanmuuttajan sopeutumista yhteiskuntaan sekä vahvistaa olosuhteita ja yksilöiden ja yhteisöiden toimintakykyä. Kotouttamistyön lähtökohtana on maahanmuuttajan yksilöllinen ja/tai perhekohtainen palveluntarve, joka kartoitetaan yhdessä eri viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Alkukartoituksessa selvitetään kielitaito, koulutus- ja työhistoria sekä elämäntilanne. Samalla annetaan perustietoa Suomesta sekä muuta alkuvaiheen neuvontaa ja ohjausta. (Vuori 2015, 395; Seppälä 2017, 22–23.)

Pakolaisena maahan tulleille kuuluu oikeus laissa määriteltyyn kotoutumissuunnitelmaan, joka tehdään alkukartoituksen ja yhteisten keskustelujen perusteella. Tähän suunnitelmaan kirjataan ne toimenpiteet ja palvelut, joiden tavoitteena on tukea

maahanmuuttajaa saavuttamaan riittävä kielitaito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Kotoutumissuunnitelman kesto on yleensä 3 vuotta, mutta yksilöllisten syiden perusteella sitä voidaan jatkaa maksimissaan 2 vuodella. Kotoutumissuunnitelman määrittelemiin toimenpiteisiin osallistumisen ajalta maahanmuuttajan toimeentulo turvataan kotoutumistuella, joka on käytännössä työmarkkina- tai toimeentulotukea. Lain mukaan suunnitelman laatii kunta ja TE-toimisto maahanmuuttajan kanssa yhteistyössä. Alle 17-vuotiaiden osalta kotoutumissuunnitelman tekee kunta, mutta se päivitetään TE-toimistossa heti, kun asiakas täyttää 17 vuotta. (L 1386/2010.)

Asiakkaan näkökulmasta kotouttamisen liittyy tiedonsaanti kulttuurista ja yhteiskunnasta sekä palveluiden toiminnasta, keskeistä on myös oikeus taloudelliseen tukeen. Näitä oikeuksia vastaan maahanmuuttajalla on velvollisuus osallistua oman kotoutumissuunnitelmansa laatimiseen sekä noudattaa suunnitelmassa sovittuja toimenpiteitä, esimerkiksi osallistua koulutukseen. Jaana Suokonautio (2008, 113) on tutkimuksessaan todennut, etteivät maahanmuuttajat oikein hahmota käsitettä kotoutumissuunnitelma, koska eivät koe suunnitelmaa tarpeellisenä eivätkä luota, että siitä on mitään käytännön hyötyä. Maahanmuuttaja on suunnitelmaa laadittaessa mahdollisesti oleskellut Suomessa vasta vähän aikaa, mutta ollut jo lukuisissa samankaltaisissa tapaamisissa, joten hänen on hyvin vaikea hahmottaa mitä missäkin palaverissa tehdään ja mikä on tapaamisen tarkoitus ja tavoite. Kotoutumissuunnitelman merkitystä voidaankin ajatella ammattilaisen työtä suuntaavana työkaluna (Vuori 2015, 397).

4.3 Kotouttamistyön orientaatioita

Kulttuurisen kompetenssin eli osaamisen voidaan ajatella tarkoittavan ajattelun joustavuutta sekä syrjimätöntä toimintatapaa. Kaikista kulttuuritaustoista tulevien ihmisten kunnioittamista ja taitoa kohdata heidät yhdenvertaisina. Kulttuurinen kompetenssi ammatillisena osaamisena muodostuu tuntemuksista, taidoista, kohtaamisesta sekä motivaatiosta, joiden punaisena lankana kulkee kulttuurinen tiedostaminen. Asiaan liittyy läheisesti kulttuurisen herkkyyden käsite, taito tunnistaa kulttuurien erityispiirteitä sekä reflektoida omaa kulttuuria ja sen vaikutusta omaan toimintaan. Reflektointi edellyttää omien arvojen, asenteiden ja stereotyyppien tiedostamista. (Castaneda ym. 2018, 113.)

09 Helsinki Human Rights -säätiön monikulttuurisessa ohjaajakoulutuksessa kulttuuri määritellä integroiduksi järjestelmäksi opittuja käyttäytymismalleja, jotka ovat ominaisia yhteiskunnan jäsenille ja jotka eivät ole seurausta biologisesta perimästä. Kulttuurien välinen vuorovaikutus, niin kuin vuorovaikutus aina, muodostuu kielellisestä ja ei-kielellisestä viestinnästä. Jokaisessa kulttuurissa on vuorovaikutustilanteisiin omat, osin kirjoittamattomat, säännöt, jotka on hyvä tiedostaa. Sääntöjä ei tarvitse osata, mutta voi esimerkiksi kysyä ”Miten sinä olet tässä tilanteessa tottunut toimimaan?”, jos tilanne tuntuu vaativan asian käsittelyä. Vuorovaikutustilanteessa on aina vähintään kaksi osapuolta ja myös sinun (kulttuurinen) tapasi olla vuorovaikutuksessa voi olla vastapuolelle vieras, joten se saattaa vaatia asian auki puhumista. (Pierre Jallow, henkilökohtainen tiedonanto 17.3.2017.)

Kulttuurisensitiivisyyden käsite liittyy viestintään ammattilaisen ja asiakkaan välillä ja olennaista siinä on molempien oikeus oman kulttuurinsa ilmaisuun sekä sen kanssa hyväksytyksi ja kuulluksi tulemiseen. Ammattilaisella tulisi olla kulttuurillisesti kunnioittavat vuorovaikutustaidot sekä arvostava suhtautuminen niin sanallista kuin sanatonta kohtaamista ja viestintää kohtaan. Tässä auttaa kyky ymmärtää eri kulttuurisesta ja etnisestä taustasta tulevan kokemusmaailmaa. (Castaneda ym. 2018, 113.)

Monikulttuurisesta ohjauksesta puhuttaessa tarkoitetaan sellaista ammatillista kohtaamista, jossa ohjaaja ja ohjattavat tulevat eri kulttuureista ja lisäksi edustavat erilaisia etnisiä ryhmiä tai puhuvat eri kieltä äidinkielenään. Tällöin on tärkeää tunnistaa ja ottaa kohtaan tilanteessa huomioon kulttuuristen erojen merkitys. (Korhonen & Puukari 2013, 33.) On kuitenkin hyvä muistaa, etteivät maahanmuuttajien kaikki haasteet johdu kulttuurien erilaisuudesta eikä tehdä jokaisesta asiasta kulttuurikysymystä. Muutoin voi asian todellinen tausta jäädä tunnistamatta.

Maahanmuuttajat eivät ole homogeeninen ryhmä, vaikka tulisivatkin samasta lähtömaasta ja kulttuurista. Eivät kaikki suomalaisetkaan ajattele ja toimi samalla tavalla. Sen vuoksi on tärkeä kohdata jokainen yksilönä ja selvittää, mikä juuri hänelle on elämässä tärkeää ja keskeistä sekä mitkä asiat hän kokee ongelmallisina. Myös kotoutumisprosessin nopeus vaihtelee. (Saukkonen 2016.)

5 KAINUUN OPISTO JA VEIKKOLAKOTI

Kainuun Opisto on kristillinen kansanopisto, jonka tuloista valtaosan muodostavat perusopetukseen ja vapaaseen sivistystyöhön kohdistuvat valtionosuudet. Valtion talouden sopeuttamistoimien vuoksi valtionosuudet ovat pienenevässä, joten Kainuun Opiston tavoitteena on lisätä arvonlisäverollista toimintaansa liikevaihdon kasvattamiseksi ja kansanopistotoiminnan turvaamiseksi. Tällaista toimintaa ovat alaikäisten turvapaikanhakijoiden asumis-, sosiaali- ja koulutuspalvelut sekä esimerkiksi työpajatoiminta. (Kainuun Opisto 2016.) Opinnäytettä on tarkoitus hyödyntää olemassa olevan toiminnan kehittämisessä sekä uusien toimintojen suunnittelussa. Tilaus työlle nouseekin Kainuun Opiston tarpeesta tehdä näkyväksi Opistolla tehtävää työtä, avata maahanmuuttajatyössä tärkeää osaamista ja kehittymistä sekä taltioida tässä Veikkolakoti-prosessissa opittuja asioita kotoutumisesta ja kotouttamisesta asiakkaiden näkökulmasta.

Nutukka (nuoret turvapaikanhakijat kansanopistossa) -ohjelma on kehitetty sisäministeriön ja Suomen kansanopistojen yhteisenä ESR-hankkeena vuosina 2008–2009. Kainuun Opisto oli mukana hankkeessa vuosina 2008–2009 ja silloin Opistolla asui sekä opiskeli 15 turvapaikanhakijaa. Vuonna 2015 Nutukka-ohjelmassa aloitti jälleen 15 turvapaikanhakijaa, jotka eivät tällä kertaa asuneet Kainuun Opistolla, vaan Paltamon keskustaan perustetussa asumisyksikössä. Syyskuussa 2016 Paltamon kunta ja ELY-keskus solmivat sopimuksen kuntaan osoittamisesta ja kotoutumisen edistämisestä sekä tukiasumisyksikön perustamisesta. Tukiasumisyksikön toiminnasta vastaamaan valittiin Kainuun Opisto Oy. Näin ”Nutukoista” tuli Veikkolakodin asukkaita loppuvuodesta 2016. (Helena Aho-
nen, henkilökohtainen tiedonanto 15.3.2018.)

Kotikuntalain (L 201/1994) mukaan ulkomaalainen saa Suomesta kotikunnan silloin, kun ”hänellä on ulkomaalaislaissa (L 301/2004) tarkoitettu voimassa oleva jatkuvaan tai pysyvään oleskeluun oikeuttava lupa”. Kun maahanmuuttaja on saanut kotikunnan, on hän oikeutettu kaikkiin kunnan järjestämiin palveluihin (Turtiainen 2013). Kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden vastaanotto perustuu kunnan vapaaehtoisuuteen. Kuntapaikkojen koordinoinnista vastaa valtakunnallisesti työ- ja elinkeinoministeriö, TEM. Paikallisesta koordinoinnista, asiaan liittyvistä sopimuksista ja kunnalle maksettavista korvauksista huolehtii alueen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus,

ELY-keskus (Kotouttaminen.fi. Työn tueksi). Suuremmissa kunnissa voivat maahanmuuttajapalvelut toimia omana yksikkönään, esimerkkinä Kajaani, mutta pienemmissä kunnissa, kuten Paltamo, kuntaan sijoitetut tulevat tavanomaisen sosiaalityön asiakkaiksi. (Hansen & Holm 2016, 159–169.)

Paltamon kunta on sopinut vastaanottavansa 30 yksintullutta alaikäistä turvapaikanhakijaa tai kiintiöpakolaista ja ostanut tukiasumisyksikön palvelut Kainuun Opistolta, joten näiden nuorten käytännön kotouttamistyöstä vastaa Veikkolakodin tukiasumisyksikkö. Kiintiöpakolaisiksi kutsutaan henkilöä, jolla on UNCHR:n myöntämä pakolaisen asema ja joka saapuu vastaanottajavaltion, tässä tapauksessa Suomen, määrittelemän pakolaiskiintiön puitteissa (Pakolaisapu. Sanasto). Sosiaalityö hoidetaan Kainuun soten toimesta ja terveyspalvelut tulevat kunnan terveyskeskuksen kautta, aivan samalla tavalla kuin kaikkien muidenkin kuntalaisten kohdalla. Opiskelu on järjestetty Kainuun Opiston aikuisperusopetuksen ryhmissä, joko alkuvaiheen tai päättövaiheen perusopetuksessa, jokaisen yksilöllisen tilanteen mukaan.

TAULUKKO 5. Kuntapaikat Kainuussa 2016 (Pohjois-Pohjanmaan ELY)

Kunta	Sopimuspaikat	Kiintiöpakolaisia	Turvapaikanhakijoita	Alaikäisiä ilman huoltajaa
Hyrynsalmi	25			
Kajaani	50	35	68	7
Paltamo	30			25
Suomussalmi	25	26		

Edellä olevasta taulukosta ilmenee, että Paltamossa on 30 sopimuspaikkaa, joista vuoden 2016 lopussa on ollut käytössä 25. Vuoden 2017 keväällä Paltamossa Veikkolakodissa asui enimmillään 28 nuorta ja siitä määrä on vähentynyt jatko-opintoihin siirtymisen myötä. Tämänhetkinen tilanne koko maassa on se, ettei uusia asukkaita ole juuri tulossa pakolaismäärien vähennyttyä.

Veikkolakodin asukkaat ovat tällä hetkellä täysi-ikäisyyden kynnyksellä tai juuri täysi-ikäistyneitä ja heidän kotikuntansa on Paltamo. Näiden nuorten oleskelu Suomessa perustuu joko kiintiöpakolaisuuteen tai myönnettyyn pakolaisstatukseen tai oleskelulupaan

yksilöllisestä inhimillisestä syystä. Tukiasumisyksikössä asuminen pohjautuu lakiin kotoutumisen edistämisestä (L 1386/2010):

Ilman huoltajaa olevan lapsen tai nuoren, jolle on myönnetty oleskelulupa hänen haettuaan Suomessa alaikäisenä kansainvälistä suojelua tai joka on otettu Suomeen ulkomaalaislain 90 §:ssä tarkoitetussa pakolaiskiintiössä, hoiva, huolenpito ja kasvatus järjestetään perheryhmäkodissa tai tuetun perhesijoituksen avulla taikka muuten tarkoituksenmukaisella tavalla.

Sekä lastensuojelulakiin (L 417/2007):

Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

Henkilöstömitoitus tukiasumisyksikössä määräytyy ELY-keskuksen sopimuksen mukaan, 3 ohjaa 10 nuorta kohden, ja henkilöstön kelpoisuutta tarkastellaan lastensuojelulain (L 417/2007) 60 §:n pohjalta, jossa henkilöstöksi edellytetään riittävää määrää sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta henkilöstöä ja mainitaan, että henkilöstörakenteessa on otettava huomioon toiminnan luonne ja asiakkaiden erityistarpeet.

Nuorella on oikeus olla tukitoimenpiteiden piirissä, kunnes hän täyttää 21 vuotta tai hänen huoltajansa saapuu Suomeen (L 1386/2010) eli heillä on samankaltainen jälkihuolto-oikeus kuin lastensuojelutoimenpiteissä olleilla nuorilla. Alaikäisenä yksintulleiden jälkihuollosta vastaa kunta ja eri kuntien välillä on suuria eroja tämän jälkihuollon järjestämistavoissa.

Tukiasumisyksikköön pääsee muuttamaan, kun arjen taidot, kuten siivous- ja ruoanlaittotaidot, riittävät omassa kodissa toimimiseen. Veikkolakodissa asukkailla on oma yksityinen tila, osalla lukittava huone kaksiossa tai kolmiossa, osa asuu yksiössä. Jokaisen asukkaan päivä on hyvin omannäköisensä, koska tukiasumisyksikössä ei ole enää yhteisiä ruokailuja tai aikataulutettua toimintaa, kuten esimerkiksi perheryhmä- tai ryhmäkodissa, vaan asuminen on tuetusti itsenäistä. Asukkaiden tuloa on kotoutumistuki, joka koostuu Kelan etuuksista, tässä tapauksessa toimeentulotuesta, asumistuesta sekä työmarkkinatuesta. Tulojen vastineeksi heidän työnään on Kainuun Opiston järjestämässä aikuisten perusopetuksen ryhmässä opiskelu. Nämä asiat on kirjattu jokaisen kotoutumissuunnitelmaan. Saamallaan tuloilla asukkaat maksavat elämisensä, esimerkiksi vuokran ja ruoat, itse.

Veikkolakodin ohjaajien tehtävänä on psykososiaalinen tukeminen, auttaminen ja opastaminen kaikissa mahdollisissa eteen tulevissa tilanteissa, asukkaiden turvallisuudesta huolehtiminen sekä kodinomaisen tunnelman luominen asumisyksiköön. Ohjauksen painopiste on itsenäiseen elämiseen opastamisessa. Turvapaikkaprosessin aikana alaikäiselle nimetään asumisyksiossä maahanmuuttoviraston ohjeistuksen mukaisesti omaohjaaja. Järjestelmä on yleisesti käytössä myös oleskeluluvan saaneiden asumisyksiköissä, kuten Veikkolakodissa. Omaohjaajan tehtävä on huolehtia, että nuoren tärkeät arjen asiat tulevat hoidettua ja muutoinkin olla tietoinen nuoren elämässä tapahtuvista asioista. (Alaikäisten vastaanotto toiminnan laatukäsikirja 2009, 13.) Veikkolakodissa omaohjaajajärjestelmä toimii niin, että jokaiselle nuorelle nimetään ohjaaja, jonka tehtävänä on pysyä selvillä kyseisen nuoren kokonaistilanteesta ja antaa hänelle syvällisempää ohjausta. Jokainen ohjaaja toki auttaa ja ohjaa jokaista nuorta, mutta omaohjaaja on parhaiten selvillä nuoren asioista.

Veikkolakodissa on ohjaajilla oma huoneisto, jossa on toimisto ja ohjaajien työskentelytilat. Huoneisto toimii myös yhteisön yhteisenä olohuoneena ja siellä on mahdollista järjestää yhteisiä illanviettoja sekä juhlia. Koulun loma-aikoina ja viikonloppuisin järjestetään mahdollisuuksien mukaan erilaisia retkiä tai muuta yhteistä aktiviteettia, esimerkiksi käydään ostosreissulla Kajaanissa. Osallistuminen yhteisiin tilaisuuksiin on asukkaille vapaaehtoista ja muutoinkin asumisyksiossä asuminen on vapaamuotoista. Alaikäisten kohdalla säännöt ovat luonnollisesti tiukemmat ja heitä koskevat muun muassa kotiintuloajat.

6 TUTKIMUKSEN KUVAUS

Tutkimus lähtee liikkeelle tutkijan oman kiinnostuneisuuden pohjalta, mutta tutkimuksella tulisi olla myös yhteiskunnallista merkitystä. Tavoitteena on tuottaa uutta tietoa ja ymmärrystä ilmiöstä päätöksenteon ja toiminnallisten ratkaisuiden pohjaksi. Tutkimuksen aihealueeseen liittyvään kirjallisuuteen sekä muuhun materiaaliin perehtyminen auttaa määrittelemään ja täsmentämään tutkittavaan asiaan liittyviä kysymyksiä, jolloin ne saadaan muunnettua konkreettisiksi tutkimuskysymyksiksi. Aiheen ja tutkimuskysymyksen määrittelyn jälkeen selvitetään asian tutkimiseen soveltuva tutkimus- ja tiedonkeruumenetelmä. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 13; Pohjola 2007, 28)

Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys määrittävät hyvin pitkälti tutkimusmenetelmän valinnan. Tutkimusta suunnittelevan tulee ratkaista perustellusti mikä lähestymistapa ja mikä tutkimusmetodi auttavat parhaiten valaisemaan tutkimuskysymyksenä olevaa ongelmaa. Tutkimusmenetelmien voidaan karkeasti ajatella olevan joko kvantitatiivisia eli määrällisiä tai kvalitatiivisia eli laadullisia, joskaan jako ei ole mitenkään selkeä. Yksi tapa määritellä edellä mainitut kaksi menetelmää on tarkastella tutkimuksella kerättävän aineiston muotoa. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa aineisto on yleensä numeraalista, kun taas kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei-numeraalista, kuten esimerkiksi haastatteluilla kerätty aineisto. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja pyrkimyksenä on löytää tai paljastaa tosiasioita ennemmin kuin todentaa olemassa olevaa tietoa. Aineistonkeruun menetelminä käytetään yleisimmin kyselyä, haastattelua, havainnointia ja/tai valmiita dokumentteja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009; Eskola 2007, 33.)

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten Veikkolakodin tukiasumisyksikössä asuminen on tukenut nuorten pakolaisten kotoutumista. Tutkimuksen tuloksia on tarkoitus hyödyntää Kainuun Opiston olemassa olevan toiminnan kehittämisessä sekä uusien toimintojen suunnittelussa. Tärkeänä osana työn merkitystä on tuoda näkyväksi Kainuun Opistolla tehtävää työtä, avata maahanmuuttajatyössä tärkeää osaamista sekä taltioida tässä Veikkolakoti-prosessissa opittuja asioita kotoutumisesta ja kotouttamisesta asiakkaiden näkökulmasta.

Opinnäytetyötä ovat ohjanneet seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millä tavalla Veikkolakodissa asuminen on tukenut kotoutumista?
2. Minkälaiset valmiudet nuorilla on, kun he lähtevät Veikkolakodista?
3. Millä tavalla nuoret ovat kokeneet ohjaajat ja ohjaajien tuen sekä asumisen Veikkolakodissa?

6.1 Teemahaastattelu

Puolistrukturoitu haastattelumenetelmä eli teemahaastattelu perustuu Mertonin, Fiskin ja Kendallin vuonna 1956 julkaistussa kirjassa *The Focused Interview* esittelemään kohdenetun haastattelun menetelmään. Siinä oleellista on, että haastateltavat ovat kokeneet jonkun tietyn tilanteen, ja tutkimuksen tekijät alustavasti selvittävät ilmiön tärkeiksi koettuja osia, rakenteita ja prosesseja sekä kokonaisuutta. Tilanneanalyysin perusteella tutkijat kehittävät haastattelurungon, jonka suuntaa tutkimuksen eri teemojen kautta haastateltavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. Haastattelumenetelmä tuo haastateltavien äänen kuuluviin ja siinä keskeistä on ihmisten tulkinnat asioista sekä heidän asioille antamat merkitykset. Tärkeässä roolissa on myös haastattelijan ja haastateltavan välinen vuorovaikutus. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47–48.)

Teemahaastattelu valikoitui tämän tutkimuksen aineistonkeruun menetelmäksi, koska se antaa riittävästi liikkumatilaa, mutta haastattelijalla on kuitenkin haastattelurunko, jonka mukaan asioita voidaan käsitellä. Kyselyhaastattelu vaikutti liian strukturoidulta tähän tarpeeseen. Kyselyhaastattelukysymyksen sekä -vastauksen tulisi olla mahdollisimman yksiselitteinen ja haastateltavien kielitaidon eroavaisuuksien vuoksi se ei olisi ollut mahdollista. Ryhmäkesustelun ongelmaksi olisi myös tullut kielitaidon eroavaisuudet sekä se, ettei haastattelijalla olisi voinut tietää, mitä haastateltavat ryhmässä omalla kielellään keskustelevat ja kuinka paljon se vaikuttaa vastauksiin. Kokemus maahanmuuttajatyöstä on opettanut sen, että ryhmätilanteessa väistämättä esiintyy keskustelua haastateltavien yhteisellä kielellä. Lisäksi ryhmähaastattelulla kerätään usein erityistä tietoa ryhmän vuorovaikutuksesta ja se ei ollut tämän tutkimuksen aihe. (Hyvärinen, Nikander & Ruusu-vuori 2017, 71, 90.)

Koostin haastattelukysymykset teemoittain, tarkoituksena selvittää nuoren sen hetkistä tilannetta, hänen kokemuksiaan Veikkolakodissa asumisesta sekä tulevaisuudennäkymiä. Kysymykset toimivat suuntaviittoina haastattelulle ja haastateltavan kanssa käydylle vuoropuhelulle ja näin varmistin, että muistan keskustella jokaisen haastateltavan kanssa samoista asioista. Kävimme haastattelurungon (LIITE 1) läpi työn tilaajan kanssa ja teimme tarvittavia lisäyksiä kysymyksiin ennen haastattelujen aloittamista. Haastattelussa en ole esittänyt kysymyksiä siinä täsmällisessä muodossa, jossa ne ovat haastattelurungossa, vaan haastattelu ovat edenneet vapaamuotoisempina, vaikkakin puolistrukturoituna, keskusteluna, joissa on käsitelty kaikkia haastattelurungossa olevia asioita. Haastattelun edessä käytin tarpeellisia apukysymyksiä tai tarvittaessa selitin kysymyksen eri sanoilla.

Ensimmäisen haastattelun aikana nousi keskusteluun kaksi ohjaajiin liittyvää seikkaa, joista kumpikaan ei ollut mukana alkuperäisessä haastattelurungossa. Ensimmäinen oli ohjaajan sukupuoli eli onko merkitystä sillä, onko ohjaaja nainen vai mies, ja toinen oli ohjaajan kielitaito eli tulisiko asumisyksikössä olla ohjaaja, joka puhuu asukkaiden äidinkieltä. Molempia näitä kysymyksiä on pohdittu asumisyksikössä etenkin uusia ohjaajia rekrytoidessa, joten koin, että kyse on tärkeästä aiheesta. Vaikka ratkaisuni oli tutkimuseettisesti hieman arveluttava, päätin aiheen merkityksellisyyden vuoksi lisätä näihin seikkoihin liittyvä kysymykset mukaan myös seuraaviin haastatteluihin.

6.2 Kieli ja vuorovaikutus

Haastattelu perustuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, jossa kieli on ratkaisevassa osassa. Haastateltava pyrkii sanojen avulla välittämään omaa mielellistä suhdettaan maailmaan. Haastattelija pyrkii selvittämään, minkälaisia merkityksiä ja millä tavalla haastateltava asioille antaa. Haastattelutilannetta voidaan kuvata yhteisrakentamisen käsitteellä, joka viittaa siihen, että haastattelijan läsnäolo ja tapa kysyä asioita heijastuu haastattelu-vastaukseen. Jo haastattelujen suunnittelussa tulee ottaa huomioon haastateltavien kielelliset valmiudet ja heidän kommunikaatiotyylinsä. Haastattelu on aina kaksisuuntainen vuorovaikutustilanne, jossa on tärkeää huomioida haastateltavan kyvyt, jotta päästään mahdollisimman lähelle hänen todellisia ajatuskulkujaan. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 48–49, 53.)

Tässä tutkimuksessa yhtenä ratkaistavana seikkana oli kysymys tulkin käytöstä, koska kukaan haastateltavista ei puhunut suomea äidinkielenään. Pohdinnassa auttoi työskentelyni kyseisessä asumisyksikössä, koska nuorten tunteminen mahdollisti heidän kielitaitonsa riittävyuden arvioimisen. Lähes kaikki Veikkolakodin asukkaat ovat tulleet suomeen syksyllä 2015 eli haastattelujen aikaan heillä oli ollut hieman yli kaksi ja puoli vuotta aikaa oppia suomen kieltä. Osa asukkaista hallitsikin kielen melko hyvin, mutta osalla se oli vielä alkeellisella tasolla.

Tulkki luo keskusteluun aina hieman jäykän ja hitaan rakenteen, jolloin vuorovaikutuksen spontaanisuus kärsii. Tulkin työhön ei haastatteluhetkellä ole lakisääteistä kelpoisuusvaatimusta, joten tulkkeja on kovin eri tasoisia. Haastattelija ei voi millään tavalla varmistua siitä, millä tavalla tulkki ymmärtää kysymykset ja miten hän kääntää ne tulkattavalle. Tämä luo haastatteluun epävarmuustekijän luotettavuuden näkökulmasta. Kun haastateltavan kanssa puhutaan suomea, on haastattelijalla mahdollisuus varmistua siitä, että kysymys on oikein ymmärretty. Haastattelijan taito käyttää selkokieltä sekä tulkita haastateltavan kertomaa ja sen perusteella kysyä tarkentavia ja selventäviä kysymyksiä mahdollistavat luotettavan haastattelun tekemisen ilman tulkkia.

Toisaalta, vaikka suomi arkikielenä olisikin hallussa, voi laajempien asioiden käsittely tuottaa vaikeuksia. Lisäksi haastattelu ilman tulkkia rajaa haastateltavat sellaisiin henkilöihin, joilla on riittävä suomen kielen taito. Samalla herää kysymys, ovatko he muutenkin niitä pärjäävimpiä henkilöitä. Tulevissa tutkimuksissa olisi hyvä pohtia, tulisiko rajaus tehdä niin, että tutkitaan ensisijaisesti heitä, jotka tuntuvat kotoutuvan hitaimmin Suomeen ja keille suomen kielen oppiminen tuottaa eniten vaikeuksia. Kotouttamistyön kehittämisenäkökulmasta heitä haastatteleamalla voitaisiin löytää uusia ja toimivampia keinoja tukea kotoutumista.

6.3 Haastattelujen toteutus

Päädyn tekemään haastattelut ilman tulkkia, jotta saan mahdollisimman autenttisen aineiston ja sen vuoksi pyysin haastateltaviksi sellaisia asukkaita, joilla on riittävän kehittynyt kielitaito. Haastattelukysymyksiä suunnitellessani otin huomioon haastateltavien kielitaidon ja valmistauduin selittämään asioita useammalla eri tavalla. Kokemukseni

näiden nuorten kanssa työskentelystä helpotti asioiden avaamista ymmärrettävään muotoon eikä kielimuuri noussut esteeksi yhdessäkään haastattelussa.

Pohdin haastattelurungon antamista haastateltaville etukäteen, mutta päädyin esittämään kysymykset vasta haastattelutilanteessa. Haastattelurunko oli enemmänkin muistilista minulle itselleni ja siinä oli vaikeita sanoja sekä kysymyksiä, jolloin etukäteen annettuna se olisi saattanut vain hämmentää haastateltavia. Riskinä oli myös se, että haastateltava olisi saattanut pohtia kysymyksiä joko muiden asukkaiden tai ohjaajien kanssa, jolloin muiden mielipide olisi voinut vaikuttaa hänen vastauksiinsa. Kysyessäni nuorilta halukkuutta osallistua haastatteluun kerroin, minkä tyyppisiä asioita kysyisin ja mihin asioihin etsin tutkimuksella lisätietoa.

Kerroin sekä etukäteen että myös haastattelun aluksi jokaiselle mitä tarkoittaa opinnäyte-työ ja millä tavalla tulen heiltä keräämääni aineistoa käsittelemään. Haastattelun alussa pyysin lupaa nauhoitukselle ja kerroin, että kirjoitan haastattelut myöhemmin puhtaaksi ja teen aineistosta analyysin. Mainitsin myös, ettei kenenkään nimeä tule näkyviin eikä valmiista työstä ole mahdollista tietää ketä olen haastatellut tai mitä kukin haastateltu on vastannut.

Kaksi haastattelua tein kotonani ja kaksi haastateltavan kotona. Koska työskentelen kyseisten nuorten kanssa, halusin, että haastattelut tehdään jossain vähemmän muodollisessa paikassa, jotta haastattelutilanne eroaa normaalista työskentely-ympäristöstä. Myös haastattelua edeltävässä keskustelussa korostin, etten kysy kysymyksiä ohjaajan roolissa vaan tutkijan näkökulmasta. Kerroin, että haluan tietää heidän aidon mielipiteensä asioista, enkä halua kuulla pelkästään ”kaikki on hyvin” -vastauksia. Puhuimme mahdollisesta uudesta tukiasumisyksiköstä, mikäli Suomeen tulee lisää pakolaisia, ja kerroin, kuinka tärkeää on kuulla asukkailta itseltään ovatko he saaneet oikeanlaista tukea ja apua Veikkolakodissa.

Haastattelujen kesto oli keskimäärin 39 minuuttia, lyhyin haastattelu kesti 30 minuuttia ja pisin 44 minuuttia. Haastattelu aloitettiin kysymällä mitä tutkittavalle kuuluu ja päätettiin kysymykseen ”Missä näet itsesi viiden vuoden kuluttua?”.

6.4 Tutkittavien valinta

Tutkimukseen osallistuvia voidaan valita eri kriteereillä, mutta tärkein lähtökohta on vapaaehtoisuus. Mikäli ihminen ei halua tutkimukseen osallistua, ei häntä tutkimuseettisistä näkökulmista voi siihen velvoittaa. Laadullisessa tutkimuksessa oleellista on, että ihmiset, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon. Osa tähän tutkimukseen haastattelemistani nuorista oli asunut Paltamossa jo Nutukka-toiminnan aikana ja osa oli tullut vasta, kun toiminta oli muuttunut Veikkolakodin tukiasumisyksiköksi. Jokainen oli kuitenkin haastatteluhetkellä asunut Veikkolakodissa vähintään 18 kuukautta.

Tutkijan päättää perustellusti minkälaisia ihmisiä ja kuinka montaa hän tutkimuksessaan haastattelee. Niin sanottu eliittiotanta tarkoittaa, että tutkimukseen valitaan sellaisia henkilöitä, joilta odotetaan saatavan parhaiten tietoa, kuten ihmiset, joilla on hyvä itseilmaisun taito. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 60; Sarajärvi & Tuomi 2017, 98–99.)

Voidaan ajatella, että tämän tutkimuksen haastateltavat on valittu eliittiotannalla, koska he ovat valikoituneet mukaan hyvän kielitaidon perusteella. Kun harkitsin haastateltavia, mietin myös sitä, millä tavalla kukin nuori itseään yleensä ilmaisee. Pyrin valitsemaan tutkittaviksi henkilöitä, jotka ovat arjessakin halukkaita keskustelemaan eri asioista ja jotka vastaavat kysymyksiin laajemmin kuin pelkästään kyllä tai ei.

6.5 Tutkittavien määrä

Tyhjentävää ohjetta tutkittavien määrästä on mahdotonta löytää, koska siihen vaikuttavat niin tutkimuksen tarkoitus kuin mahdollisten tutkittavien kokonaismäärä. Pääsääntönä on, että tutkittavien määrän tulisi olla tutkimuksen validiteetin kannalta riittävä. Myös aika ja raha rajaavat usein tutkittavien määrää, etenkin haastattelututkimuksessa. Turhia haastatteluja ei kannata tehdä. Sarajärvi ja Tuomi (2017, 97–98) kuvaavat kirjassaan opinnäytettä harjoitustyöksi, jonka avulla tekijä osoittaa oman alansa osaamista, eikä näin ollen aineiston koon tulisi olla työn tärkein mittari.

Haastatteluhetkellä Veikkolakodissa asui 18 nuorta, joten lähestyin asiaa siitä näkökulmasta, että noin kolmasosa olisi sopivan edustava otos perusjoukosta. Kvalitatiivisen tutkimuksen yhteydessä puhutaan usein harkinnanvaraisesta näytteestä, koska tutkimuksessa pyritään tilastollisten tulosten sijaan ymmärtämään syvemmin jotain tapahtumaa ja saamaan siitä uutta tietoa. Tällöin jo muutamaa henkilöä haastatteleamalla voi saada merkittävää tietoa. Haastattelujen määrää arvioitaessa käytetään monesti saturaation käsitettä, joka tarkoittaa tilannetta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään eli lisähaastateltavat eivät anna enää mitään olennaista uutta tietoa. (Eskola 2007, 40; Hirsjärvi & Hurme 2015, 58–60.)

Neljä haastattelemaani nuorta antoi haastattelukysymyksiin niin samantyyppisiä vastauksia, että uskon saaneeni heidän haastatteluistaan esille tutkimuskysymyksien kannalta oleellisen asian. Tutkittavien määrää pohtiessani pidin mielessäni mikä on työn tilaajan tarve eli mitä varten tutkimusta tehdään sekä sen, että kyseessä on opinnäytetyö.

6.6 Aineiston käsittely

Haastatteluja menetelmänä käyttävässä tutkimuksessa on kolmenlaisia kysymyksiä. Ensiksi on tutkimuskysymykset, jotka ohjaavat tutkimuksen jäsentymisen eli ovat koko tutkimuksen punainen lanka. Toiseksi on haastattelukysymykset, jotka muotoillaan niin, että haastatteluaineistosta saisi mahdollisimman autenttisia vastauksia tutkimuskysymyksiin. Kolmantena on aineistolle esitettävät kysymykset eli millä tavalla koottu aineisto luetaan ja miten sen avulla vastataan alkuperäisiin tutkimuskysymyksiin. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori 2017, 21.)

Haastattelut sellaisenaan eivät koskaan anna suoraa vastausta tutkimuskysymykseen, vaan tutkijan tulee löytää vastaukset aineiston käsittelyn ja analysoinnin avulla. Haastattelujen ja aineiston litteroinnin jälkeen saattaa usein tulla hämmennys, tässäkö se nyt oli, kun tutkija tarkastelee kerättyä aineistoa. Kuitenkin kun aineistoon tutustuu tarkemmin ja luokittelee eli koodaa sitä valitun analyysimenetelmän mukaan, alkaa aineisto näyttäytyä selkeämpänä. Tutkimuksen edetessä luokittelu, analysointi ja tulkinta ovat toisiinsa liittyviä, mutta kuitenkin erilaisia osatehtäviä, joiden painotus vaihtelee eri tutkimuksissa. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori 2017, 10–12; Eskola 2007, 43–44.)

Luokittelun on tarkoitus olla aineiston tarkastelun apuväline, jonka avulla aineistoa käsitellään tutkimusongelman, keskeisten käsitteiden ja lähtökohtien näkökulmasta. Haastattelukysymykset olin jakanut kolmen eri teeman alle, mutta litteroidessani haastatteluja päädyin luokittelemaan aineiston neljän eri osion alle. Luokittelun otsikoina oli Veikkolakoti, ohjaus, taidot ja kotoutuminen. Tarkastelin luokiteltua haastatteluaineistoa tiivistäen ja samalla analysoiden tutkimuskysymysten kannalta olennaisia kokonaisuuksia. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori 2017, 17; Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006.)

Haastatellut nuoret olivat iältään 17–18-vuotiaita ja he kaikki olivat asuneet Veikkolakodissa yli puolitoista vuotta. Käytin litteroidussa aineistossa haastateltavista lyhenteitä H1, H2, H3 ja H4. Säilytin merkitsemistävän koko analyysin ajan samanlaisena, mutta päädyin kuitenkin jättämään merkinnät pois sitaateista. Toisaalta tutkimuksen luotettavuus olisi mahdollisesti lisääntynyt, mikäli koodaus näkyisi lopullisessa työssä, mutta katsoin eettisyyden kannalta nuorten identiteetin suojaamisen olevan tärkeämpää.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tähän osioon olen koonnut tutkimustulokset luokittelun mukaisessa järjestyksessä: Veikkolakoti, ohjaus, taidot ja kotoutuminen. Osa tuloksista olisi sopinut useamman otsikon alle, jolloin valitsin asian kannalta tarkoituksenmukaisimman kokonaisuuden. Osa alkuperäisistä, autenttisista vastauksista on tekstissä mukana sitaatteina.

7.1 Veikkolakoti

Haastatellut nuoret olivat kaikki muuttaneet Kainuuseen pian Suomeen tulonsa jälkeen, osa suoraan Paltamoon ja osa Kajaaniin ja sieltä sitten Paltamoon. Heillä on ollut mahdollisuus jäädä asumaan Veikkolakodin tukiasumisyksikköön jälkihuoltopäätöksen perusteella senkin jälkeen, kun he ovat täyttäneet 18 vuotta. Suurin osa nuorista onkin asunut Veikkolakodissa aina siihen saakka, kun on saanut perusopetuksen päättötodistuksen ja vastaanottanut jatko-opiskelupaikan toiselta paikkakunnalta.

Nuoret kuvailivat asumista Veikkolakodissa hyväksi. Ohjaajat koettiin tutuiksi ja turvallisiksi aikuisiksi, jotka olivat aina tarvittaessa valmiita auttamaan. Ajan kuluessa asuminen muuttui mukavammaksi, koska ohjaajat ja muut asukkaat tulivat koko ajan tutummiksi. Huolenpito ja säännöt koettiin tärkeiksi, vaikka jotkut säännöt, kuten kotiintuloajat, ärsyttivätkin.

Joo, hyvä täällä. Aina jos tulee vaikea jotain tää suomen kielen asia, sitten heti menen kysymään mitä tuo tarkoittaa, paperi tai joku. Muutenkin kiva, esimerkiksi pojat on täällä, asumme kuin perhe, kaikki on esimerkiksi te olette meidän isä ja äiti. Jos haluamme tehdä jotain esimerkiksi, jos juodaan kaljaa et ehkä lupaa anna meille, jos polttaa tupakkaa jotain te sanoitte että tämä on väärin, sama kuin isä ja äiti sanoo, älä tee. Mun mielestä hyvä.

No sit ku on alaikäinen niin se on varmasti enemmän huono tai vähän tyhmä asia et pitää ilmoittaa missä oot ja mihin meet ja mitä sä teet.

Nuorten näkökulma sääntöihin oli se, että koska ohjaajat tietävät asiat ja tuntevat suomalaisen kulttuurin, niin sen vuoksi on hyvä, että ohjaajat päättävät asioista. Eräs haastateltu nuori kertoi, ettei edes halunnut vaikuttaa asioihin, mutta jos hän joskus mielipiteensä toi

esille, silloin se otettiin huomioon. Yksi haastatelluista nuorista koki, että säännöistä olisi voinut käydä enemmän keskustelua nuorten kanssa ja sopia niistä yhdessä. Tärkeäksi koettiin myös sääntöjen perustelu, tieto, minkä vuoksi pitää toimia tietyllä tavalla.

Haastattelujen aikana kysyin mahdollisia kehitysehdotuksia tai muita terveisiä Veikkolakodin toimintaan liittyen, mutta nuoret eivät osanneet nimetä mitään asiaa, mikä pitäisi tehdä toisin. Harrastusmahdollisuuksien vähyys pienellä paikkakunnalla harmitti. Paltamon harrastusvaihtoehtoiksi nimettiin kuntosalilla käynti ja jalkapallo. Jalkapallossa monen toiveena oli päästä mukaan johonkin joukkueeseen.

7.2 Ohjaus ja ohjaajat

Ohjaajien apu ja tuki koettiin keskeiseksi asiaksi Veikkolakodissa asumisessa ja haastatteluvastausten mukaan tukea oli saatavilla riittävästi. Nuoret kertoivat, että halusivat usein ensin miettiä ja yrittää ratkaista asioita itse, ja sitten tarvittaessa kysyivät apua tai varmistusta ohjaajilta. Keskeisenä näyttäytyi itsenäisessä elämässä tarvittavien taitojen harjoittelu. Etenkin jatko-opiskelupaikan häämöttäessä ja muuton lähestyessä asian tärkeys konkretisoitui nuorille. Henkilökohtaisten päätösten tueksi ohjaajilta kysyttiin faktatietoa ja heidän mielipiteitään, mutta päätös tehtiin itse saatujen tietojen avulla.

En mä olen niin hyvä päättämään, mä haluan kysyä monta ihmistä onko hyvä, onko sun mielestä ok. Etsin aina jotain, yritän etsiä jotain virhettä oonko mä oikeassa. Onko mitä mä ajattelen, muutkin ajattelee niin. Ja muut kertovat että tässä asiassa tää on hyvä ja tässä asiassa on tää hyvä. Kaikki asiassa, asuminen tai koulu, kyselen. Sitten ajattelen ja teen sen. Itse päätät?
Joo

Joo, ohjaajat aina yrittää neuvoa, tämä on tällainen ja toinen on sellainen, kumpi sinä haluat. Itse minä päätän.

Haastatteluvastauksista ilmeni, että Veikkolakodissa käytössä ollut omaohjaajajärjestelmä koettiin toimivaksi. Vaikka vastausten mukaan jokainen ohjaaja oli tarvittaessa valmis auttamaan, piti omaohjaaja muun muassa huolen siitä, että kaikki Kelan etuushakemukset tuli tehtyä ajallaan tai huolehti, että nuoren henkilöllisyysasiakirjat ovat ajan tasalla. Nuoren oli myös helpointa puhua omista asioistaan omaohjaajalle, koska nuori pystyi luottamaan häneen parhaiten.

Kun puhuttiin ohjaajista, keskustelimme kahdesta ohjaajan ominaisuuksiin liittyvästä asiasta. Ensinnäkin puhuttiin siitä, onko ohjaajan sukupuolella merkitystä ja toiseksi siitä, tulisiko tukiasumisyksikössä olla edes yksi asukkaiden äidinkieltä puhuva henkilö ohjaajana. Haastatellut nuoret olivat sitä mieltä, että sillä, onko ohjaaja mies vai nainen, ei ole suurta merkitystä. Miespuolista ohjaajaa kaivattiin esimerkiksi sellaiseen tilanteeseen, kuin saunakulttuurissa opastamiseen. Muutama haastateltava mainitsi, että naisohjaajalle on helpompi puhua kuin miehelle, myös aroista asioista. Lisäksi kun he tulivat maahan alaikäisenä, oli naisohjaaja vähän kuin äiti.

Suomen kielen oppimisen kannalta haastatellut nuoret kokivat, ettei ole hyvä, mikäli yksikössä on asukkaiden kieltä osaava ohjaaja. Kaikki kertoivat käyttäneensä vuorovaikutusta ohjaajien kanssa suomen kielen taidon vahvistamiseen. Heidän näkemyksensä oli se, että mikäli omaa äidinkieltä puhuva ohjaaja olisi paikalla, tulisi liian helposti kommunikointia omalla tutulla kielellä. Muutamalla haastatellulla olikin tästä omakohtaista kokemusta turvapaikanhakuprosessin ajalta. Nuorten näkemys sekä omasta että yleisesti Veikkolakodin asukkaiden kielitaidosta oli varsin hyvä ja he olivat tyytyväisiä suomenkieliseen ohjaukseen.

Mun mielestä se ei ole kivaa, jos joku on siellä, joka puhuu dari tai joku muu. Meidän nyt pitää asua täällä ja tehdä täällä töitä, pakko osata suomen kieli. Jos joku on siellä aina auttaa sua joku toinen kielessä, se ei ole kiva. Sun pitää itse etsiä, että mitä tuo tarkoittaa, kirjoittaa googlessa ja näin. Jos joku siellä kertoo, että tuo tarkoittaa tuo, sitten sinä et halua itse oppia, aina kyselet häneltä, haluat apua häneltä. Ei koko elämä hän auta sua, joskus tulee aika, että häntä ei ole, mitä teet sitten.

Ohjaajien kanssa tehtiin läksyjä, keskusteltiin suomen kielen erityispiirteistä ja pohdittiin, miten eri asioita voi ilmaista sekä höpöteltiin kaikenlaisia asioita suomeksi. Ohjaajat tulivat nopeasti tutuiksi ja sen jälkeen heidän kanssaan uskalsi käydä keskustelua suomen kielellä ilman, että tarvitsi pelätä nolatuksi tulemista.

Opiskelupaikassa me ei vain opittu kieliä. Esimerkiksi ohjaajien kanssa enemmän opeteltiin se kieli ja enemmän he auttoi. Se tottui heidän kanssa, jos he ovat siellä töissä meidän kanssa, jos esimerkiksi joku ihminen suomalainen ja sä tutustut hänen kanssa, minä en voi heti aloittaa mikä minun sydämessä, heti ei avata hänelle. Vähän sellainen stressi tulee ja minä puhunko hänelle väärin vai ei. Ohjaajille ei sellaisia tuntu meillä ollut yhtään,

koska he ovat pitkän aikaa siellä ja ihan mitä höpötellä hänen kanssa ja sen takia oppiminen tuli vähän helpompi meillä.

7.3 Taidot

Edellisessä luvussa on jo esitetty suomen kielen kehittymiseen vaikuttaneita asioita ohjaajan kielitaidon ja ohjauksen näkökulmasta. Haastatteluissa pyysin nuoria arvioimaan omaa kielitaitoaan ja heidän näkemystään kielitaidon riittävydestä jatko-opintoihin. Jokainen haastateltu oli sitä mieltä, että pärjää kaikissa tilanteissa kielitaidon puolesta, vaikei kielen osaaminen olekaan sataprosenttista. Jatko-opintojen osalta kielitaidon riittävyys hieman mietitytti, koska aiemmin ammattiopinnoissa aloittaneet olivat kertoneet opiskelun haasteista. Muutama haastateltu nosti esille ruotsin ja englannin kielen, koska jatko-opinnoissa tarvitaan myös niiden osaamista. Perusopintojen ajan oli panostettu suomen kielen oppimiseen ja ruotsi sekä englanti olivat jääneet hyvin vähäiselle huomiolle. Se aiheutti hieman huolta jatko-opintojen ja niissä menestymisen suhteen.

En ole varma. Kaikki sanoo, että osaat paremmin, mutta mulle tuntuu aina etten mä oppinut mitään. Sitten vähän pelkään, että kun menen sinne ammattikouluun, miten siellä menee. Mun ongelma vain tuo, että tarvitsen ne muut kielet myös, esimerkiksi ruotsi ja englanti. Mutta mä vain yritin oppia kolme vuotta suomen kielen, koska ajattelin että suomen kieli on tärkeämpi kuin muut kielet. Ajattelin että se tosi tärkeä. Mun englanti ja ruotsi tosi huono.

Koska nuoret asuvat Suomessa, nuoret joutuvat asioimaan monien eri viranomaisten kanssa, ja näitä asioita nuoret ovat harjoitelleet tukiasumisyksikössä asuessaan. Haastattelujen aikana keskustelimme, minkälaiset tiedot ja taidot heillä on terveydenhuollon, sosiaalityön, Kelan ja TE-toimiston palveluiden suhteen. Terveydenhuollon toiminta pääpiirteittäin, päivystysajat ja varattavat ajat, oli kaikilla hyvin tiedossa. TE-toimiston tehtävistä oli myös hyvä käsitys, nuoret tiesivät milloin ja missä asioissa olla yhteydessä sinne. Kelan hakemukset ja päätösten tulkinta, vaikka niitä olikin harjoiteltu paljon, aiheuttivat edelleen päänvaivaa ja yhdeksi hankaluudeksi nimettiin Kelan käyttämä vaikeaselkoinen kieli. Haastavaa oli myös useiden eri tukimuotojen ja niiden maksuperiaatteiden ymmärtäminen. Kaikista vieraimmaksi asiaksi oli jäänyt sosiaalityö, vaikka jokainen oli sosiaalityöntekijää tavannut useamman kerran. Haastattelujen perusteella nuorten oli vaikea hahmottaa, mitkä asiat kuuluivat sosiaalityöntekijän päätettäväksi. Hänen

tehtävänkuvastaan osattiin nimetä lähinnä harrastusrahasta päättäminen sekä ”tärkeät omat asiat”, kuten oleskeluluvan hakemisessa auttaminen.

Haastattelujen aikana puhuimme myös asumiseen ja opiskeluun sekä opintovaihtoehtoihin liittyvistä tiedoista ja taidoista. Asumiseen liittyvät asiat olivat kaikilla pääpiirteittäin selvillä ja opiskeluvaihtoehtoista oli hyvin tietoa, muutamalla oli jo suunnitelmia jatkaa opintoja toisen asteen jälkeen. Kaiken kaikkiaan nuoret olivat luottavaisin mielin lähdössä kohti itsenäistä elämää ja vaikutti kaikkia asioita sataprosenttisesti tiennytään, oli usko omaan osaamiseen ja pärjäämiseen vahva. Eräs haastatelluista nuorista kiteytti asian näin:

Ainakin täällä Suomessa on se hyvä puoli, että melkein kaikki tietää, että mitä pitää ilmoittaa sinne. Esimerkiksi jos minä vuokraan asuntoa tai työskentelen, työnantaja tietää, että mitä tietoa pitää antaa minulle. Sitten minä aina odotan, että mitä tehdä, koska aina tulee tietoa riittävästi.

Hänellä oli näkemys siitä, ettei kaikkea tarvitse tietää ja hallita, vaan viranomaiset tai muut asiaan liittyvät henkilöt neuvovat miten toimia. Itse pitää vain osata kysyä ja pyytää apua.

Keskustelun lopuksi kysyin, mistä asioista haastateltavat toivoisivat lisätietoa ennen omilleen muuttamista. Jokainen mainitsi tässä yhteydessä Kelan etuudet ja niiden hakeminen sekä päätösten tulkinta. Lisäksi nousi esille oleskelulupaan liittyvät asiat, kuten miten ja milloin pitää hakea uutta oleskelulupaa, sekä työntekoon ja verotukseen liittyviä kysymyksiä.

7.4 Kotoutuminen

Haastateltavat itse nimesivät kotoutumista helpottaviksi tekijöiksi tiedonsaannin, opiskelun, kielitaidon kehittymisen sekä suomalaiset ystävät. Lisäksi esille nousi oman motivaation merkitys.

Se ihminen itse vaikuttaa, mitä se haluaa.

Jos menen kouluun ja opiskelen ja saan ammattitodistuksen, teen töitä ja jatkan elämää näin eteenpäin. Jos en mene ja aina menisin kaljalle ja poltan tupakkaa ja makoilin kotona, ehkä mä tiedän en mä pärjää näin. Jos jatkan näin kuin nyt, tiedän että elämässä menee kaikki hyvin. Tämä vähän sama kuin minun oma maa, vain isä ja äiti ei täällä.

Keskustelimme myös uskonnon ja kulttuurin huomioimisesta sekä sen tärkeydestä kotoutumiselle. Nuoret kokivat, että heidän kulttuurinsa ja uskontonsa oli huomioitu Veikkolakodissa hyvin. Asian merkityksellisyys nousi esille tässä kommentissa:

Aina te teitte meidän kanssa meidän juhla ja esimerkiksi ramadan.

Onko se sinun mielestäsi tärkeää?

Joo. En minä itse tee ramadan, mutta se on muslimille tärkeä. Mutta se on kiva, että ketään ei esimerkiksi sanonut, että älä tee näin ja näin ja näin.

Tekin olette se, meidän juhla ja se meidän uskonto, onhan se ihan hyvä.

Eli vaikkei kyseinen nuori itse viettänyt ramadania, koki hän tärkeänä ramadanin viettämisen mahdollistamisen ja tukemisen.

Haastateltujen nuorten kertomasta ilmeni, että he olivat kokeneet erityisen hedelmälliseksi sellaiset tilanteet, missä ohjaajien kanssa on jaettu kulttuurillista tietämystä. Nuori on saanut kertoa omasta kulttuuristaan ja ohjaaja on voinut kysellä siitä, mutta sen lisäksi ohjaaja on kertonut suomalaisesta kulttuurista ja on voitu vertailla eri kulttuurien tapoja. Haastateltavat olivat havainneet ohjaajien kulttuuritietoisuuden lisääntyneen keskusteluiden myötä. Erityistä iloa aiheutti myös havainto tuplajuhlista; Veikkolakodissa on juhlittu sekä suomalaisen kulttuurin perinteisiä juhlia että asukkaiden kulttuureihin liittyviä juhlia, joten juhlimista on riittänyt.

Jokainen haastateltava mainitsi, että ystäviä on ja useampi nimesi myös suomalaisia ystäviä. Ainoastaan yksi haastatelluista sanoi, ettei hänellä ole suomalaisia ystäviä, ainoastaan kavereita tai tuttuja. Ystävyys-käsitettä ei haastattelun aikana määritelty millään tavalla, joten on toki mahdollista, että toinen kokee ystävyudeksi suhteen, jonka toinen määrittelee tuttavuudeksi.

Kysymykseen ”Mitä toivot tulevaisuudeltasi?” haastatellut nuoret vastasivat varsin samankaltaisesti. Toiveena oli valmistua ammattiin mahdollisimman pian ja saada työpaikka, tutustua vielä enemmän suomalaisiin ihmisiin ja oppia suomen kieltä. Osalla oli

suunnitelmissa jatkaa opintoja eteenpäin sen jälkeen, kun on hetken aikaa ehtinyt olla työelämässä.

No mä toivon että tulee hyvä elämä.

Mitä kuuluu sinun hyvään elämään?

No se kun mä valmistun koulu ja sit mä saan työpaikan ja sit mulla on omakotitalo ja auto ja kaikki.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

8.1 Johtopäätökset

Haastatteluista saatujen tulosten perusteella nuoret ovat varsin tyytyväisiä Veikkolakodin toimintaan. Asuminen siellä on turvallista ja yhteisöllistä ja he kokevat saavansa riittävästi ohjausta, tukea ja apua. Haastatellut nuoret ovat siirtymässä luottavaisin mielin itsenäiseen elämään, vaikka monissa asioissa tarvitsevatkin vielä ohjausta. Perusluottamus siihen, että apua aina saa, kun sitä vain pyytää, on kaikilla olemassa ja omat valmiudet nähdään riittävinä.

Integroituminen on muodostunut jokaiselle haastattelemalleni nuorelle akkulturaatio-orientaatioksi. Kotoutumisen ja oman identiteetin muodostumisen kannalta integroituminen on kaikista toivottavin akkulturaatio-suunta, koska se antaa vahvimman pohjan uuteen yhteiskuntaan sopeutumiselle. Yksi haastatteluista kiteytti asian: ”Eräänä päivänä minulla voi olla kaksi kulttuuria.”. Rasilaisen (2016) mukaan uusi identiteetti vahvistuu, kun maahanmuuttaja huomaa hallitsevansa kaksi kulttuuria ja tämä positiivinen kokemus vahvistaa kotoutumista sekä uuteen maahan sitoutumista. Haastattelujen perusteella Veikkolakodin nuoret kokivat tullessa nähdyksi ja hyväksytyksi omana itsenään. He tunsivat olevansa vapaita valitsemaan kulttuurisen ilmaisunsa joko oman tai suomalaisen kulttuurin mukaisesti tai yhdistämällä näitä molempia.

Nuorten näkemykset kotoutumista helpottavista asioista ovat hyvin samansuuntaiset, kuin teorialähteissä mainitut. Suomen kielen oppiminen on yksi onnistuneen kotoutumisen mahdollistajista. Kielioppi opitaan koulussa, mutta kielitaito vahvistuu vain kieltä käyttämällä. Veikkolakodissa kielitaidon kehittymistä on tuettu yksinkertaisesti käyttämällä suomen kieltä kaikissa tilanteissa. Ohjaus ja keskustelut nuorten kanssa on käyty suomeksi, sopeuttaen kieli riittävän yksinkertaiseksi kunkin yksilöllisten tarpeiden mukaan. Ainoastaan virallisissa asioissa ja muissa tärkeissä yhteyksissä on tarvittaessa käytetty puhelintulkkausta apuna. Osa asukkaista puhuu englantia, mutta myös heidän kanssaan on pyritty pitäytymään suomen kielessä. Vain muutaman lyhyen jakson Veikkolakodissa on ollut ohjaajana darinkielentaitoinen henkilö. Somalin- tai arabiankielistä ohjaajaa ei ole ollut ollenkaan.

Haastatteluista kävi ilmi, että nuoret ovat tyytyväisiä Veikkolakodissa saamaansa tukeen suomen kielen vahvistumiseksi. Osa kommentoi, että kielitaito oli alkanut selvästi parantua Veikkolakotiin muuttamisen jälkeen, kun omankielistä ohjausta ei enää ollut saatavilla. Ohjaajilta saatu tuki on kuitenkin vasta minimimäärä ja kielitaito kasvaa sitä nopeammin, mitä enemmän on suomenkielisiä ystäviä, tuttavilla tai muuta lähipiiriä. Kielitaidon nopeamman kehittymisen huomaa esimerkiksi niistä nuorista, joilla on suomalainen tyttöystävä ja sitä kautta mahdollisuus viettää enemmän aikaa suomen kieltä puhuvien seurassa.

Kielitaidosta keskusteltaessa tuli esille jatko-opintojen kannalta olennainen seikka eli ruotsin ja englannin kielten osaaminen. Osa alaikäisenä yksin tulleista turvapaikanhakijoista ei ole käynyt koulua ollenkaan ennen Suomeen tuloa eikä heillä ole mitään muuta kielitaitoa kuin heidän äidinkieltensä. Heidän opintopolkunsa alkaa siis suomenkielisestä perusopetuksesta. Tässä tilanteessa toisen ja kolmannen vieraan kielen oppiminen on varsin haasteellista. Opintojen henkilökohtaistaminen on nykysuuntauksen mukaista, mutta herää kysymys, rajautuuko jotkin ammattialat mahdollisuuksien ulkopuolelle, mikäli opiskelija ei osaa kuin suomea tai suomea ja englantia. Ruotsin ja englannin kielen kielitaidon vaikutus opintopolkun ja opintomenestykseen olisi tärkeä tutkimusaihe.

Yhteisöön kuulumisen on nimetty yhdeksi onnistuneen kotoutumisen mahdollistajaksi. Kontaktit kantaväestöön edistävät sekä kielen oppimista että yhteisöön integroitumista ja tasavertaiset vuorovaikutuskokemukset vahvistavat akkulturaatioasenteita myönteiseen suuntaan (Kerkkänen 2015). Asumisyksikön toiminnassa kontaktien edistäminen on koettu haastavaksi. Toisaalta tulisi miettiä erilaisia mahdollisuuksia saattaa nuoria paikallisten kanssa tekemisiin, esimerkiksi talkoiden tai tapahtumajärjestelyjen tiimoilta. Kuitenkin käytännössä on havaittu, että mitkään keinotekoiset yritykset eivät kanna hedelmää, vaan kyseessä tulee olla aito avuntarve tai spontaani kohtaaminen.

Pasi Saukkonen (2018) ja Tiina Sotkasiira (2018) puhuvat paikallistason kotoutumisesta, jolloin paikkakunta ja siellä tehtävät asiat ovat keskeisessä roolissa. Haastattelujen vastauksissa nousi esille yleinen pienen paikkakunnan haaste, ajanvietto- ja harrastusmahdollisuuksien puute. Jalkapallo ja kuntosalilla käynti olivat suosittuja, Paltamossakin mahdollisia, harrastuksia. Lentopallo, uinti, taekwondo ja paini nousivat esille nuorten

toiveissa, mutta käytännössä niiden harrastaminen olisi vaatinut kulkemista Kajaaniin ja se koettiin liian raskaana. Myös Muukkonen (2017) nostaa tutkimuksessaan esille harrastusten ja liikunnan merkityksen sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kotoutumisen edistäjänä. Harrastusmahdollisuuksien lisäksi, jotta paikkakunnalle pysyvästi asettuminen olisi realistinen vaihtoehto, tulisi nuorille löytyä myös jatko-opiskelu- sekä työllistymismahdollisuuksia. Nämä ovat valitettavasti sellaisia seikkoja, joihin asumisyksikön on hyvin vaikea vaikuttaa.

Tämä opinnäytetyö on suppea otos yhden asumisyksikön nuorten ajatuksista. Koska haastattelut päätettiin tehdä ilman tulkkia, rajautuivat haastateltavat sellaisiin henkilöihin, joilla on riittävä suomen kielen taito. Samalla herää kysymys, ovatko he muutenkin niitä pärjäävimpiä henkilöitä, joille asioiden omaksuminen on helppoa ja nopeaa. Tulevissa tutkimuksissa kannattaa pohtia, tulisiko rajaus tehdä puolestaan niin, että tutkitaan ensisijaisesti heitä, jotka tuntuvat kotoutuvan hitaimmin Suomeen ja keille suomen kielen oppiminen tuottaa eniten vaikeuksia. Kotouttamistyön kehittämisenäkökulmasta heitä haastatteleamalla voitaisiin havaita kotoutumista estäviä ja hidastavia tekijöitä ja sitä kautta löytää uusia ja toimivampia keinoja kotoutumisen tukemiseksi.

Etelä-Suomen suurista kaupungeista kantautuneen palautteen mukaan heillä maahanmuuttajatyön jälkihuolto kuormittuu valtavasti muualta maasta pääkaupunkiseudulle opiskelemaan muuttavista maahanmuuttajanuorista. Ideaalitulanteessa maahanmuuttajia asuisi tasaisesti joka puolella Suomea, mutta koska henkilöillä on oikeus valita asuinpaikkansa, ei ketään voi estää muuttamasta. Tämän opinnäytetyön mukaan nuoret tarvitsevat apua pääasiassa Kelan ja muiden viranomaisten tekemien päätösten tulkintaan sekä hakemusten tekemiseen. Pohdin, olisiko tähän tarpeeseen mahdollista vastata jollain muulla tavalla kuin sosiaalihuollon asiakkuuden kautta, esimerkiksi voisiko ohjausta ja neuvontaa järjestää keskitetysti toisen asteen oppilaitosten yhteyteen. Lisäksi käytännön kokemus on osoittanut, että yksi suurimmista haasteista Kelan etuuskien suhteen on hakemuksissa ja päätöksissä käytetty monimutkainen kieli. Etenkin maahanmuuttajat kaipaisivat mahdollisuutta selkokieliseen asiointiin ja sen mahdollistuminen vähentäisi todennäköisesti ohjaustarvetta etuuksiin liittyvissä asioissa.

Tällä hetkellä Veikkolakodin tapaisia asumisyksiköitä on Suomessa jäljellä enää muutamia, koska asukkaat aikuistuvat kaikissa yksiköissä. Pakolaisten määrä kasvaa

maailmassa koko ajan, joten on mahdollista, että vuoden 2015 kaltainen tilanne toistuu ja Suomeen saapuu lyhyen ajan sisällä suuri määrä turvapaikanhakijoita. Näistä tutkimustuloksista on suurin hyöty työn tilaajalle, Kainuun Opistolle, joka on valmis myös jatkossa tarjoamaan turvapaikanhakijoille ja pakolaisille asumis- ja kotouttamispalveluita. Tämä tutkimuksellinen opinnäytetyö on yksi väline, jolla Kainuun Opisto voi palveluja tarjotessaan todentaa osaamisen ja kokemuksen kotouttamisasiossa. Lisäksi työ toimii katsauksena yhteen, marraskuussa 2015 alkaneeseen ja joulukuussa 2018 päättyneeseen, osa-alueeseen Kainuun Opiston historiassa.

8.2 Luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Opinnäytetyötä tehdessäni olin töissä Kainuun Opistolla, vastaavana ohjaajana Veikkolakodin tukiasumisyksikössä. Tämän sidonnaisuuden vuoksi opinnäytteessä on kiinnitetty tutkimuseettisiin asioihin erityisen tarkasti huomiota. Hyvän tieteellisen käytännön peruslähtökohtia ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa (Helsingin yliopisto. Tutkimus. Tutkimusympäristö. Tutkimusetiikka). Näitä periaatteita noudattamalla on päästy mahdollisimman objektiiviseen lopputulokseen sidonnaisuuksista huolimatta. Toisaalta tukiasumisyksikön menetelmien tuntemus on tutkimuksen kannalta etu ja se on antanut tarkemman fokuksen haastattelutilanteeseen sekä materiaalin analysointiin.

Tein opinnäytetyöstä sopimuksen Kainuun Opiston kanssa ja samalla sain luvan haastattelujen tekemiseen. Jokaiselta haastateltavalta kysyin erikseen halukkuutta osallistua haastatteluun ja ennen haastattelun aloittamista varmistin vielä asian sekä pyysin luvan haastattelun nauhoitukseen. Yksi haastatelluista oli haastatteluhetkellä 17-vuotias ja kolme 18-vuotiaita. Alaikäisen haastattelua varten pyysin luvan myös hänen edustajaltaan (LIITE 2). Jokaiselle yksintulleelle alaikäiselle turvapaikanhakijalle määrätään käräjäoikeuden päätöksellä edustaja, jonka tehtävä on hoitaa lapsen virallisia asioita sekä valvoa lapsen etua viranomaispäätöksissä. Edustajan tehtävä jatkuu siihen saakka, kun lapsi täyttää 18 vuotta tai lapsen vanhempi saapuu Suomeen. Ennen haastattelun alkua kävin läpi jokaisen haastateltavan kanssa haastattelun käyttötarkoituksen. Selitin, mikä on

opinnäytetyö ja mikä on tämän opinnäytetyön tavoite. Kerroin, että säilytän nauhoitustalenteen sekä siitä tehdyn litteroinnin salasanan takana ja vain minä pääsen niihin käsiksi.

Laadullisen tutkimuksen validiteettia voidaan arvioida arvioimalla kerättyä aineistoa sekä siitä tehtyjä tulkintoja. Yksityiskohtainen tutkimusvaiheiden kuvaus ja tutkimuksen mahdollisten rajoitusten käsittely lisäävät luotettavuutta. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori 2017.) Toiminnan laatua koskevan tutkimuksen tekeminen lähtee aina työyhteisön tarpeista, kuten tässä Kainuun Opiston tarpeesta, joten tulosten toistaminen on mielestäni mahdotonta. Tämän opinnäytetyön tutkimuksen luotettavuus perustuu haastateltavien vapaaehtoiseen osallistumiseen sekä tutkimuksen tarkoituksen selventämiseen haastateltaville. Yhteistyössä työn tilaajan kanssa päätimme haastattelujen toteuttamisen ilman tulkia, jotta haastattelijana voin varmistua niin kysymysten kuin vastausten oikeasta muodosta. Kielelliset haasteet ratkaisin selittämällä kysymyksen eri sanoilla tai selventämällä käsitteitä ja vastausten oikein ymmärtämisen tarkastin tarvittaessa esittämällä tarkentavia kysymyksiä.

Haastattelijana olin tutkittaville entuudestaan tuttu, joka on tutkimuksen kannalta sekä etu että haitta. Tuttuuden ansiosta haastatteluissa ei ollut alkujännitystä eikä tutkittavat arastelleet suomen kielen käyttöä tutun henkilön seurassa. Lisäksi haastattelijana tunsin tutkittavien kielitaidon sekä tiesin, minkälaisia sanoja ja käsitteitä he ovat tottuneet eri asioista käyttämään. Toisaalta on olemassa riski, että haastateltavat antavat tutulle haastattelijalle sellaisia vastauksia, joita olettavat hänen haluavan. Minimoin riskiä tämän tutkimuksen osalta keskustelemalla haastateltavien kanssa siitä, kuinka tärkeää on saada heidän aito kokemuksensa esille, jotta tutkimustulos olisi mahdollisimman todenmukainen. Tulosten kuvauksen yhteydessä olen esittänyt sanatarkkoja sitaatteja haastatteluista, jotta tutkittavien ääni tulisi konkreettisesti esille. Uhkana voidaan nähdä myös haastattelijan asennoituminen tuttuihin haastateltaviin, mikäli tilanteeseen tulee erilaisten oletusten ja odotusten kanssa. Valmistauduin haastattelutilanteeseen virittäytymällä aktiivisen kuuntelijan rooliin ja asennoitumalla niin, kuin en tietäisi asiasta ennestään juuri mitään. Siirsin oman asiantuntijaroolin mahdollisimman hyvin sivuun ja antauduin kaikelle tilanteessa olevalle avoimin mielin.

Lähdeaineistona olen käyttänyt tutkimusten lisäksi muutamia lehtiartikkeleita taustoittamaan tilannetta sekä luentomateriaalia saadakseni mahdollisimman ajankohtaisen tiedon

kotoutumisen ja kotouttamisen kentältä. Vuoden 2015 jälkeen lainsäädäntö ja käytänteet ovat olleet jatkuvassa nopeassa muutoksessa, joten tutkimustieto on joiltain osin niin vanhentunutta, että pelkästään sen käyttäminen lähdeaineistona ei anna todellista kuvaa kotoutumisen ja kotouttamisen nykytilasta ja haasteista.

8.3 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessi on mahdollistanut syvemmän ymmärryksen kotoutumisprosessista ja on näin ollut koko sosionomiopintojen aikaista oppimisprosessia ajatellen erittäin hedelmällinen kehittymismahdollisuus. Työelämässä on harvoin tilaisuus päästä tällä tavalla syventymään ilmiöiden taustoihin sekä työn pohjana oleviin teorioihin ja sitä kautta löytää uudenlaista analyyttisempää otetta työhön. Olen saanut paljon uutta näkökulmaa maahanmuuttajatyöhön ja teoria-aineiston läpikäyminen on antanut ymmärrystä kotoutumisprosessin monivaiheisuuteen. Kulttuurillinen osaamiseni on vahvistunut entisestään ja olen havainnut, miten tärkeää on kysyä asioita suoraan asiakkailta. Lisäksi yksi sosionomin tärkeistä kompetensseista on eettinen osaaminen. Taatakseni tämän opinnäytetyön luotettavuuden olen joutunut pohtimaan asioita eettiseltä kannalta monissa eri vaiheissa. Tämän myötä olen oppinut, kuinka tärkeää on perustella ja kirjoittaa auki kaikki ratkaisut

Valitsin tehdä opinnäytetyön itsenäisesti, koska työ liittyi silloiseen työpaikkaani. Toisaalta ulkopuolisen näkemys olisi voinut tuoda työhön erilaista syvyyttä, mutta aikataulujen yhteensovittaminen olisi kenties ollut haasteellista, koska alussa sain käyttää työn tekemiseen paljon omaa työaikaani. Yksin tehdessä aikataulu on mahdollista suunnitella juuri itselle sopivaksi, mutta toisaalta ei ole ketään patistamassa motivaation notkahdettua syystä tai toisesta. Välillä olisin kaivannut toista keskustelemaan työn suunnasta ja tuomaan uusia ideoita omien ajatusteni kiertäessä kehää.

Opinnäytetyön idea tuli asumisyksikön tilanteen kannalta myöhäisessä vaiheessa. Suurin osa asukkaista oli juuri lähdössä eri paikkakunnille jatko-opintoihin, joten haastattelujen toteuttamisella oli kiire. Haastattelurungon pohjaksi piti kuitenkin koostaa tarkoituksenmukainen teoriaosuus aiheesta ja sen pohjalta luoda haastattelukysymykset. Mikäli aikaa olisi ollut käytettävissä enemmän eikä ajankohta olisi sattunut juuri kesäaikaan, milloin opettajat ovat lomalla, olisi haastattelurungosta tullut kenties erilainen, kun sitä olisi

ehtinyt pohtimaan useammasta näkökulmasta. Pikainen aikataulu näkyy konkreettisesti teemoittelussa. Haastattelukysymykset oli jaoteltu kolmen teeman mukaisesti, mutta kun käsittelin aineistoa, päädyin jakamaan litteroidut haastattelut neljän eri teeman alle selkeyttääkseni eri osa-alueisiin liittyviä tuloksia. Henkilökohtaisten syiden vuoksi työn tekemiseen tuli talvella noin puolen vuoden tauko, mutta toisaalta tuo tauko ehkä antoi uutta näkökulmaa johtopäätösten ja pohdinnan työstämiseen, kun tutkimukseen perehtyi uudelleen.

Tutkimuksen ajankohta liittyy siihen vaiheeseen, kun Veikkolakodin nuoret ovat olleet lähdössä jatko-opintoihin ja entistä itsenäisempään elämään. Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi haastatella samoja nuoria esimerkiksi vuoden ja viiden vuoden kuluttua, jolloin heillä on enemmän perspektiiviä analysoida Veikkolakodissa vietettyä aikaa ja sieltä saatuja eväitä. Kuten jo aiemmin on tullut ilmi, tässä tutkimuksessa osallisina olleet ovat nopeaoppisia ja pärjääviä nuoria. Toinen mielenkiintoinen tutkimussuunta olisikin tutkia heitä, joiden oppiminen ja sopeutuminen on hitaampaa. Kenties heitä haastattelella löytyisi erilaisia näkökulmia kotoutumisen tukemiseen. Yhteiskunnalliselta kannalta tällaisilla tutkimuksilla, etenkin jos niihin yhdistetään mahdollinen jatkotutkimus, saadaan arvokasta tietoa yksintulleiden alaikäisten kokemuksista ja näkemyksistä kotoutumiseen ja kotouttamiseen liittyen. Pakolaisuus ja turvapaikanhakijat ovat ja tulevat jatkossakin olemaan osa suomalaista yhteiskuntaa samalla tavalla, kuin muualla Euroopassa.

Kun työskentelin Veikkolakodissa vastaavana ohjaajana koostin ohjaajien työskentelyn tueksi Veikkolakodin käsikirja -nimisen tietokokonaisuuden, johon kokosin tietoa, ohjeita ja asumisyksikössä sovittuja käytänteitä. Myös sen prosessin olisi voinut syventää opinnäytetyöksi, mutta koska käsikirjan työstäminen nivoutui paremmin päivittäiseen työskentelyyn, valitsin tämän tutkimuksellisen aiheen. Näin sain laajennettua näkemystäni kotouttamistyöstä entistä enemmän. Nämä molemmat prosessit tukivat toisiaan, mutta käsikirjan työstämisvaiheessa olisi ollut avuksi, jos tutkimuksen tulokset olisivat jo olleet käytettävissä. Ammatillisen kehittymisen kannalta tämä tutkimus sekä Veikkolakodin käsikirjan työstäminen ovat avanneet uutta näkökulmaa siihen, miten ja minkälaisilla välineillä erilaisia toimintaympäristöjä on mahdollista kehittää. Erityisesti asiakkaiden näkökulman kysyminen ja heidän ajatustensa huomioiminen kaikessa kehitystyössä on osoittautunut tärkeäksi. Unohtaa ei sovi myöskään työntekijöiden osallistamista

toiminnan kehittämiseen, joskaan se ei tule esille eikä ollut aiheena tässä tutkimuksellisessa työssä.

LÄHTEET

- Bremer, L. & Haavikko, A. (2009). *Ulkoisesti erilaisia sisäisesti samanlaisia. Opas mielenterveystyöhön yli kulttuurirajojen*. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.
- Castaneda, A.E., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Mäki-Opas, J., Nieminen, S., Santalahti, P. ja PALOMA-asiantuntijaryhmä. (2018). *Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA-käsikirja*. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisu). Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136193/PALOMA_K%C3%84SIKIRJA_WEB2.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Direktiivi 2003/86/EU: Euroopan neuvoston direktiivi oikeudesta perheenyhdistämiseen. Euroopan unionin virallinen lehti 3.10.2013. Saatavilla <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0086&rid=2>
- Eskola, J. (2007). (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa Saari, E. & Viinamäki, L. (toim.), *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Euroopan muuttoliikeverkosto. (2016). Maahanmuuton tunnusluvut 2015. Saatavilla 6.3.2018 http://www.emn.fi/files/1363/EMN_maahanmuuton_tunnusl_2015_tumma.pdf
- Euroopan muuttoliikeverkosto. (2017). Maahanmuuton tunnusluvut 2016. Saatavilla 6.3.2018 http://emn.fi/files/1528/Tilastokatsaus_2016_FI_netti.pdf
- Euroopan muuttoliikeverkosto. Raportit. EMN Maahanmuuttosananasto. Saatavilla 18.4.2019 http://www.emn.fi/files/1723/EMN_Glossary_2017_FI_November_2017_lowres.pdf
- Friborg, O., Idsøe, T., Keles, S., Oppedal, B. & Sirin, S. (2016). Resilience and acculturation among unaccompanied refugee minors. Sage Journals. Saatavilla 18.4.2019 <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0165025416658136>
- Halla, T. (2018). Esipuhe. Teoksessa Castaneda, A.E., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Mäki-Opas, J., Nieminen, S., Santalahti, P. ja PALOMA-asiantuntijaryhmä. *Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA-käsikirja* (s. 3-4). (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisu).

- Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136193/PALOMA_K%C3%84SIKIRJA_WEB2.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Hammar, S. & Siirto, U. (2016). Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden parissa. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.), *Pakolaisuudesta kotiin* (s. 189-210). Helsinki: Gaudeamus Oy
- Hansen, S. & Holm, H. (2016). Kun kuntaan tulee pakolaisia. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.), *Pakolaisuudesta kotiin* (s. 159-187). Helsinki: Gaudeamus Oy
- Hartikainen, J. (5.1.2018). Helsingin Sanomat. Eurooppaan saapuvien siirtolaisten määrä puolittui viime vuonna – tulijoita yli 170 000. Saatavilla 27.2.2018 <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005514754.html>
- Heikkilä, A. & Takkunen, J. (9.2.2018). Yle Uutiset. Ranskassa kyseenalaistettiin Suomen linjaus palauttaa turvapaikanhakijoita: Ristiriidassa ihmisoikeussopimusten kanssa? Saatavilla 20.3.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-10066708>
- Helsingin yliopisto. Tutkimus. Tutkimusympäristö. Tutkimusetiikka. Saatavilla 8.3.2018 <https://www.helsinki.fi/fi/tutkimus/tutkimusymparisto/tutkimusetiikka>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2015). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Saatavilla <https://www.ellibslibrary.com>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. (15. uud. p.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) (2017). *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Saatavilla <https://www.ellibslibrary.com>
- Jaakkola, H. (2017). Ilmeinen ihmisoikeusongelma. *Talentia* 44 (8), 12-15.
- Jasinskaja-Lahti, I. & Mähönen, T.A. (2013). Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (s. 247-261). Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2018-2019. Saatavilla 13.8.2018 <https://www.sotkamo.fi/wp-content/uploads/2018/07/Kainuun-kuntien-yhteinen-kotouttamisohjelma-2018-2019.pdf>
- Kainuun Opisto. (2016). Kainuun Opiston strateginen suunnitelma 2016-2020
- Kainuun Sote. (2018). Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2018-2019. Saatavilla 22.5.2018 <http://kajaani.cloudnc.fi/fi->

- FI/Toimielimet/Kaupunginvaltuusto/Kokous_752018/Kainuun_kuntien_yhteinen_kotouttamisohje(3372)
- Kerkkänen, H. [Väestöliitto] (9.11.2015). Miten kotoutumisen stressiä voi hallita? (video). Saatavilla 6.3.2018 <https://www.youtube.com/watch?v=KAQXUBF861U>
- Kokkonen, Y. (4.3.2017). Yle Uutiset. Ihmisiä kuolee sadoittain nälkään Itä-Afrikassa. Saatavilla 27.2.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-9492338>
- Korhonen, V. (2013). Kulttuurien kohtaaminen yhteiskunnallisena kysymyksenä. Teoksessa V. Korhonen & S. Puukari (toim.), *Monikulttuurinen ohjaus ja neuvontatyö* (s. 34-45). Jyväskylä: PS-kustannus
- Korhonen, V. & Puukari, S. (2013). Monikulttuurinen ohjaus kotoutumista tukevassa työssä. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.), *Olemme muuttaneet ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä* (s. 32-47). Helsinki: Väestöliitto.
- Kotouttaminen.fi. Työn tueksi. Saatavilla 8.3.2018 <https://kotouttaminen.fi/tyon-tueksi>
- Kotouttaminen.fi. Työn tueksi. Kotoutumislain käsikirja. Ilman huoltajaa olevan lapsen tukeminen. Perheryhmäkoti ja muu asumisyksikkö. Saatavilla 8.3.2018 <http://kotouttaminen.fi/perheryhmakoti-ja-muu-asuinyksikko>
- L 201/1994. Kotikuntalaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940201>
- L 301/2004. Ulkomaalaislaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>
- L 417/2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- L 1386/2010. Laki kotoutumisen edistämisestä. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20101386>
- Laihia, M-L. & Siirto, U. (2016). Turvapaikanhakijoiden vastaanotto – toteutuvatko ihmisoikeudet?. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.), *Pakolaisuudesta kotiin* (s. 113-136). Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Maahanmuuttovirasto. Tilastot. Saatavilla 10.4.2018 <http://tilastot.migri.fi/#decision>
- Manninen, M. (2012). *Odottamista välitilassa. Lapsen oikeudet turvapaikkaprosessin aikana Suomessa ja Kanadassa* (Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta). Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/34025/ProGraduManninenMari.pdf>

- Moallin, M. (22.1.2009). *Maahanmuuttajamiehet suomen kielen oppijoina ja luojina* [Luentotalenne]. Helsinki: Metsätalo. Saatavilla 22.5.2018
<https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=xlyiZ950CGY>
- Muukkonen, I. (2017). *Liikunta kotoutumisen tukena*. (Opinnäytetyö, Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma). Saatavilla 22.5.2018
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/125508/Muukkonen_litu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Pakolaisapu. Sanasto. Saatavilla 7.5.2019 <https://pakolaisapu.fi/sanasto/>
- Pentikäinen, M. (2005). *Loputon matka. Vietnamlaisien ja somalialaisten kertomuksia pakolaisuudesta*. (Työpoliittinen tutkimus 274). Helsinki: Työministeriö. (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta). Saatavilla
<https://multikult.files.wordpress.com/2008/05/loputon-matka-vietnamlaisien-ja-somalialaisten-kertomuksia-pakolaisuudesta-tutkimus.pdf>
- Pohjola, A. (2007). Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Saari, E. & Viinamäki, L. (toim.), *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Puusniekka, A. & Saaranen-Kauppinen, A. (2006). *Analyysi ja tulkinta*. (KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto). Saatavilla http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3.html
- Rasilainen, L. (2016.) *Kotoutuminen kuntoon!: Ehdotuksia kotoutumista tukevan koulutuksen parantamiseksi*. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry.
- Rautio, M. (19.3.2018). Yle Uutiset. Migrin miniluvat nuorille herättävät huolta – ”Voin asua kaksi vuotta rauhassa ja sen jälkeen pitää taas jännittää ja pelätä”. Saatavilla 20.3.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-10118282>
- Saukkonen, P. (23.5.2018). *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi kaupunki- ja seutukohtaisessa tarkastelussa* [Luentotalenne]. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla <https://www.youtube.com/watch?v=wsHgaSNZKJE&t=134s>
- Saukkonen, P. (2016). Mitä on kotoutuminen?. *Kvartti*. 8.12.2016, 60-71. Saatavilla 9.3.2018 <http://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen%20>
- Saukkonen, P. (2013). *Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salmela, M. (2012). *Maahanmuuttajien kokemuksia sopeutumisesta Suomalaiseen yhteiskuntaan* (Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan

- yliopistokeskus Chydenius). Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40325/URN:NBN:fi:jyu-201211143007.pdf?sequence=1>
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. (2017). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Seppälä, S. M. (2017). *Mahdollisuuksia, velvollisuuksia ja uhkia. Kehysanalyttinen tarkastelu kuntien kotouttamistyöstä sosiaalityöntekijöiden, organisaation ja maahanmuuttajien näkökulmasta*. (Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos). Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/54048/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201705212433.pdf?sequence=1&isAllowed=y,%2023>
- Sisäministeriö. Maahanmuutto. Maahanmuuttopolitiikka. Saatavilla 20.3.2018 <http://intermin.fi/maahanmuutto/maahanmuuttopolitiikka>
- Sotkasiira, T. (23.5.2018). *Kotoutuminen syrjäseuduilla* [Luentotalenne]. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla <https://www.youtube.com/watch?v=XYB5P08Ddn8&t=54s>
- Suokonautio, J. (2008). *Palapelin palat paikoilleen. Maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. (Lisensiaatintyö, Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos). Saatavilla <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=bb69a16a-ef16-44cd-9785-80b858f9b384>
- Turtiainen, K. (2013). Maahanmuuttajien vastaanotto ja kotouttaminen kunnissa. Teoksessa Korhonen, V. & Puukari, S. (toim.), *Monikulttuurinen ohjaus ja neuvontatyö* (s. 34-45). Jyväskylä: PS-kustannus
- Työ- ja elinkeinoministeriö. Vastuualueet. Työelämä. Maahanmuuttajien kotouttaminen. Tietopaketti kotoutumisesta. Mitä kotoutuminen on?. Saatavilla 18.4.2019 <https://tem.fi/mita-kotoutuminen-on->
- UNHCR. About us. Figures at a glance. Saatavilla 30.3.2019 <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>
- UNHCR. About us. Figures at a glance. Saatavilla 27.2.2018 <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>
- Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019. Saatavilla [http://tem.fi/docu-ments/1410877/2132296/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2016-](http://tem.fi/documents/1410877/2132296/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2016-)

2019.pdf/70415e54-52cd-4acb-bd76-d411f0dc5b94/Valtion_kotouttamis-
ohjelma_vuosille_2016-2019.pdf.pdf

Vuori, J. (2015). Kotouttaminen arjen kansalaisuuden rakentamisena. *Yhteiskuntapoli-
tiikka* 80(4), 395-404. Saatavilla [https://www.julkari.fi/bitstream/han-
dle/10024/129563/vuori.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129563/vuori.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Välimäki, L. (7.9.2017). Ulkomaalaislaki, oleskeluluvat ja ajankohtaiset muutokset.
[Luento]. Kajaani: Kainuun ELY-keskus.

LIITE 1: Haastattelurunko

TAUSTA/NYKYHETKI

Mitä sinulle kuuluu?

Miten omasta mielestäsi sujuivat perusopinnot Kainuun Opistolla?

Miten arvioit oman kielitaitosi tällä hetkellä?

Miten kielitaidon kehittymistä on tuettu Veikkolassa?

Aloitat jatko-opinnot syksyllä, mitä opiskelet ja missä?

VEIKKOLA

Miten olet viihtynyt Veikkolassa?

Onko sinun kulttuurisi otettu huomioon?

Onko sinun uskontosi otettu huomioon?

Onko sinun mielipidettäsi kuunneltu ja oletko voinut vaikuttaa sinua koskeviin asioihin?

Saatko riittävästi apua ohjaajilta / liikaa / liian vähän?

Minkälaista apua toivot saavasi ohjaajilta?

Onko omaohjaajajärjestelmä tarpeellinen? Miten se on toiminut mielestäsi?

Oletko voinut päättää omista asioistasi?

Onko sinulla ollut riittävästi mahdollisuuksia harrastamiseen?

Onko sinulla ystäviä? Onko suomalaisia ystäviä?

Oletko saanut riittävästi tietoa suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta: oikeuksista ja velvollisuuksista?

terveydenhoito

sosiaalityö

Kela

TE-toimisto

opiskelu

Tiedätkö mikä on kotoutumissuunnitelma ja mikä merkitys sillä on?

Onko sinulla riittävästi tietoa asumisesta?

Haluaisitko saada lisää tietoa ja mistä asioista erityisesti?

Mikä sinun mielestäsi auttaa kotoutumisessa ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä?

TULEVAISUUS

Kun lähdet Veikkolasta, missä asioissa arvioit tarvitsevasi apua ja mistä asioista haluaisit lisätietoja vielä ennen lähtöäsi?

Osaatko sanoa, keneltä saat apua ja tietoja uudessa paikassa?

Mitä asioita toivot tulevaisuudelta?

Missä näet itsesi 5 vuoden kuluttua? Onko se sinun unelmasi?

LIITE 2: Lupapyyntö

Hei

Opiskelen Diakonia-ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomin (AMK) tutkintoa. Opinnäytetyöni liittyy Veikkolakodin tukiasumisyksikön toiminnan ja siellä tehtävän kotouttamistyön tutkimiseen. Opinnäytetyössäni haastattelen tukiasumisyksikön nuoria teemahaastattelulla ja tarvitsen siihen alaikäisen osalta luvan edustajalta. Nuoren nimi ei tule missään vaiheessa näkymään tutkimuksessa vaan haastatteluvastaukset käsitellään anonyymisti.

Voit palauttaa allekirjoitetun lupalapun skannattuna sähköpostiin miia.setala@kainuunopisto.fi. Alkuperäisen lupalapun voit tuoda, kun Sinulla on seuraavan kerran käyntiä Veikkolakodilla.

Yhteistyöstä kiittäen,
Miia Setälä

Annan luvan haastatella edustamaani nuorta _____ yllä kuvattuun opinnäytetyöhön liittyen

Allekirjoitus _____